

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA SLAVISTIKY

**NÁZVY PŘÍBUZNÝCH A PŘÍBUZENSKÝCH VZTAHŮ V
RUSKÉM JAZYCE: PŮVOD A FREKVENCE**

**НАИМЕНОВАНИЯ РОДСТВЕННИКОВ И
РОДСТВЕННЫХ СВЯЗЕЙ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ:
ПРОИСХОЖДЕНИЕ И ЧАСТОТНОСТЬ УПОТРЕБЛЕНИЯ**

**THE NAMES OF RELATIVES AND FAMILY
RELATIONSHIPS IN RUSSIAN: THE ORIGIN AND
FREQUENCY**

Diplomová práce

Autor: Bc. Kristýna Spisarová

Vedoucí práce: Prof. Alla Arkhanhelska, DrSc.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci dne

podpis

Děkuji Prof. Alla Arkhanhelska, DrSc., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla

.....

podpis

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 NÁZVY PŘÍBUZNÝCH A JEJICH STUDIUM V RUSKÉ VĚDĚ	7
2 RODINNÉ VZTAHY PRAINDOEVROPANŮ A PRASLOVANŮ	8
3 KLASIFIKACE PŘÍBUZENSKÝCH VZTAHŮ	10
3.1 Příbuzenské systémy	11
3.2 Rodina	13
4 NÁZVY PŘÍBUZNÝCH V RUŠTINĚ.....	18
5 PŮVOD NÁZVŮ PŘÍBUZNÝCH A PŘÍBUZENSKÝCH VZTAHŮ	21
PRAKTICKÁ ČÁST	25
5.1 Etymologie výrazu <i>фамилия</i> a <i>семья</i>	25
5.2 Význam a původ slov <i>род</i> , <i>родня</i> , <i>родство</i> a <i>родственник</i>	26
5.3 Etymologie názvů příbuzných.....	28
5.4 Příbuzenské vztahy.....	47
6 FREKVENCE NÁZVŮ PŘÍBUZNÝCH V RUŠTINĚ	49
ZÁVĚR.....	52
РЕЗЮМЕ.....	54
BIBLIOGRAFIE.....	62

ÚVOD

Zásadním principem příbuzenství je organizace jednotlivců do sociálních skupin. Příbuzenství utváří základy sociálních vztahů v každé společnosti, přičemž se právě rodina jeví jako základní jednotka celého příbuzenského systému. Téma diplomové práce pojednává o názvech příbuzných a příbuzenských vztazích v ruském jazyce, jejich původu a frekvenci.

Teoretická část zahrnuje krátkou pasáž o důležitosti studia příbuzenství v naší společnosti, jelikož příbuzenství jako systém, utváří základ pro všechny sociální vztahy. Příbuzenská terminologie má dlouhou historii, je nám známá již z praindoevropského jazyka. Terminologie příbuzenství odráží fakt, že naši předkové žili v polygamní společnosti, která se postupně přetvářela na společnost monogamní. Společně s terminologií lze pozorovat i typy rodinných vztahů, které se vážou na vývoj národů. Takový počáteční vývoj je vždy shodný, ovšem můžeme najít nepatrné kulturní rozdíly, jelikož časové fáze se mohou lišit.

Další část práce se také zabývá klasifikací příbuzenských vztahů, jelikož *příbuzenské vztahy* jsou vymezeny různými typickými charakteristikami. Příbuzné lze klasifikovat podle určitých charakteristik a ty poté rozdělit na různé kategorie. Příbuzné můžeme rozdělit na dvě hlavní skupiny a to *pokrevní* a *nepokrevní* příbuzné. Podstatnou roli v celém příbuzenství hrají tzv. příbuzenské systémy. Prostřednictvím srovnávací analýzy antropologové rozlišili několik typů příbuzenských systémů. Existuje šest základních systémů: eskymácký, súdánský, havajský, irokézský, omažský a crowský.

Důležitým a hojně využívaným pojmem je také *rodina*. Může se jednat o skupinu lidí, které nemusí spojovat příbuzenský vztah. Za minimální jednotku příbuzenství můžeme považovat základní rodinu, kterou lze označit i termínem nukleární rodina. Taková rodina se skládá z muže, ženy a dítěte.

Podstatnou roli hrají i období historického vývoje rodiny. Od pravěkého matriarchátu, ale hlavně patriarchátu, přes období osvícenství se rodina vyvinula až do podoby postindustriální společnosti. Takový typ rodiny je nám znám v 21. století, kdy je rodina nadále sociální a ekonomickou jednotkou.

V poslední kapitole teoretické části práce jsou vypsány názvy příbuzných v ruštině. Jak je již výše zmíněno příbuzní jsou rozděleni na dvě hlavní kategorie, a to *pokrevní* a *nepokrevní*.

Důležitými kapitolami **praktické části** práce je etymologie názvů příbuzných a příbuzenských vztahů. Toto odvětví lexikologie se zabývá původem, vývojovými změnami a příbuzností slov. Nejdříve bude uvedena etymologie pojmu *фамилия* (hovorově *rodina*, nyní

пříjmení) a také *семья* (*rodina*). Další podkapitola bude zaměřena na slovní zásobu týkající se příbuzenství s pomocí kořene *rod-*. Názvy příbuzných v následující podkapitole budou rozděleny podle stupně příbuzenství, sestupně od nejvyššího stupně k nejnižšímu. V této části diplomové práce bude cílem zjistit, zda jsou názvy příbuzných původně ruská slova nebo vypůjčená z jiných jazyků; respektive jestli se jedná o původně slovanská slova. V takovém případě by se mohlo jednat o všeslovanská slova, která jsou svým základem zakořeněna ve všech slovanských jazycích. Stejným způsobem budou analyzovány i příbuzenské vztahy v další podkapitole.

Poslední kapitola je věnována frekvenci názvů příbuzných. Jde o statistický termín sloužící k určení nejčastěji používaných slov v korpusu, přesněji jde o počet výskytů jevů. V tomto případě jsem pracovala s Národním korpusem ruského jazyka (Национальный корпус русского языка). Cílem bude zjistit, který z příbuzenských názvů má největší a naopak nejmenší počet výskytů v celém korpusu. Dále bude cílem najít ve slovnících, jestli se některý z příbuzenských termínů označuje jako slovo zastaralé.

TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁZVY PŘÍBUZNÝCH A JEJICH STUDIUM V RUSKÉ VĚDĚ

Význam studia příbuzenství hraje v naší společnosti důležitou roli, můžeme říci, že systém příbuzenství utváří základ pro všechny sociální vztahy všude, kde je společnost tvořena osobními vztahy mezi jednotlivými jedinci. Příbuzenství usnadňuje lidem jejich sociální život a jistým specifickým způsobem každé společnosti utváří základy sociálních vztahů, které přecházejí z generace na generaci. Příslušet k určité sociální skupině je považováno za nejvyšší sociální hodnotu, která se všeobecně uznává. Zakladatelem teorie příbuzenství je americký antropolog L. H. Morgan, kterého zmiňuji i dále ve své práci.¹

Co se týče děl zabývajících se příbuzenstvím, za zmínku stojí dodnes známý sborník *Současná antropologie* od A. L. Kroebera. V České republice jsou velice známá díla od M. Soukupa *Základy antropologie příbuzenství* a od J. Skupníka *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*.

Významnou knihou pro moji diplomovou práci byla *Istorija slavjanskich terminov rodstva i nekotorych drevnejšich terminov obščestvennogo stroja* (*История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя*) od známého ruského jazykovědce Olega Trubačeva z roku 1959. Autor zde charakterizuje nejen vývoj příbuzenské terminologie z lingvistického hlediska, ale zároveň i etymologii příbuzenských názvů. Původ slov budu taktéž porovnávat ve slovníku od N. M. Šanského (*Н. М. Шанский: Краткий этимологический словарь русского языка*). Podrobnou etymologickou analýzu slov i s původním významem lze také najít v *Etymologickém slovníku jazyka českého* od Václava Machka. Velice rozsáhlý popis příbuzenských termínů a jejich etymologii obsahuje kniha Vladimíra Šauera *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*.

---

¹ JUSTOŇ, Zdeněk. Sociologická encyklopedie [online]. 2018 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/P%C5%99%C3%ADbuzenstv%C3%AD>

2 RODINNÉ VZTAHY PRAINDOEVROPANŮ A PRASLOVANŮ

Příbuzenská terminologie je známá již z praindoevropského jazyka. Předkové Slovanů, Germánů nebo i jiných národů asi v 1. tisíciletí př. n. l. žili monogamně, předtím se dají předpokládat polygamní vztahy. Tito předkové neměli písmo, proto nemůžeme informace hledat v náboženských textech. Prameny byly přejímány mylně z bible. Dnes ovšem víme, že bible je literární dílo, ale ne historický pramen, který vznikl po staletí. Není přesně známo, kde bychom našli původní oblast Indoevropánů. Z dostupných informací je známo, že šlo o zalesněnou oblast s drsným podnebím.²

V dnešní době jsou již Indoevropané po celém světě, jde o důsledek velmi dlouhého historického vývoje. Dnes můžeme těžko zkoumat jejich život. Na druhou stranu můžeme odhadnout jejich způsob obživy závisící na území. Ostrovní národy se uchýlovaly k rybolovu a sběračství, pastýřství bylo obvyklé pro suché stepi. Lov byl častý v zalesněných krajinách. Pěstování plodin si mohli dovolit pouze lidé v úrodných údolích se zavlažováním. Jak je nám známo, zde můžeme mluvit o tzv. ženských a mužských pracích. U národů, kde dlouho převažuje lov a sběračství je jasně daná dělba práce. Naopak kde se zemědělství rozvíjí rychle, se mění nejen postavení muže a ženy, ale i jejich rozdělení práce.³

Pro příbuzenskou terminologii je potřeba znát i historický způsob života lidí. Například lovci a sběrači ve starém paleolitu (před 600 000 – 250 000 lety) se podle nalezených koster dožívali jen pouhých 13 let.⁴ Podle uvedeného věku by nebylo pravděpodobné, aby se používaly termíny jako *dědeček/babička* či *vnuk/vnučka*. Z dosavadních poznatků není zcela známo, kdy vznikly tyto termíny, ale pravděpodobně až v polygamním období. Pokud se lidé v době prajazyka dožívali dostatečně vysokého věku, poté mohli takové vztahy vyjádřit a bylo nezbytné je znát, např. *otec otce* nebo *matky*, *dcera syna* nebo *dcery*. V některých větvích indoevropského jazyka se pro prarodičovství a vnukovství užívají termíny, které jinde označují některý ze vztahů sousední generace.⁵

Vladimír Šaur ve své knize uvádí, že rodinné vztahy zkoumali například Morgan, Thomsonová nebo Engels, z jejich prací vychází několik tezí:

- typy rodinných vztahů mají stejný vývoj u všech národů, tento vývoj projde stejnými fázemi, jelikož se váže na tzv. hospodářský život. Můžeme najít nepatrné rozdíly, ale základní vývoj je vždy stejný,

---

² ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 7-8-9

³ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 2, s. 8-9.

⁴ CHLUDILOVÁ, J. Evoluce výživy člověka [online]. Brno, 2008 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/n3yfw/bakalarka.txt>

⁵ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 67.

- rodinný život začal tzv. rodinou pokrevních příbuzných, kde byla možnost neomezené polygamie. Normální byl sňatek sourozenců, muž i žena mohli mít neomezený počet partnerů, jejich svazky neměly určenou dobu trvání, většinou byly krátkodobé,
- v dalším stupni vývoje rodiny se stále objevuje polygamie, ale v omezené míře. Taková rodina se nazývá punaluánská. Lidé brali na vědomí svůj společný původ od mužského či ženského předka,
- k příbuzenským vztahům se váže i pojem vlastnictví, který si lidé začali uvědomovat se vznikem řemeslných výrobků. Potřeba ochránit svůj majetek vedla postupně k patriarchální monogamii. Výrobce chtěl zanechat svůj výsledek potomkům, a to hluboce zasáhlo příbuzenské vztahy a jejich chápání. Při přechodu k monogamii se změnilo rozlišování příbuzenských vztahů. Některé pojmy se obsahově posunuly, jiné splynuly s dalšími nebo vznikl úplně nový pojem. ⁶ Až v monogamním období musel vzniknout např. pojem *vdova*, jelikož v polygamním období se tento termín nemohl vyskytovat. Pokud zemřel jeden z manželů, ženě zůstali ti další. Stejně je to v případě slova slovanského původu *děverь* označujícího *bratra manžela* odvozeného z prajazykového **daiwer*. Existence v polygamním období není přípustná, jelikož všichni *bratři* měli k ženě tentýž manželský vztah, nerozlišovalo se mezi pojmy *manžel* a *bratr*. ⁷

První stupeň vývoje rodiny předpokládá takové názvy příbuzných jako *tchán*, *švagr* nebo *zeť*, jelikož děti jedné matky mohly mít rozdílné otce. Tito otcové mohli, ale nemuseli být *bratry matky*, proto rozlišování vlastních a nevlastních rodičů či děti neexistovalo. V této době můžeme předpokládat vznik některých termínů jako *syn* a *dcera*, *matka* a *otec*, zřejmě i *bratr* a *sestra*. Jestli se užívaly i termíny jako *děd* a *bába*, *vnuk* a *vnučka* není jasné. Není známo, kolika let se lidé dožívali, aby mohli toto oslovení používat. ⁸

Ve druhém stupni vývoje rodiny je zakázán pohlavní styk mezi vlastními sourozenci. I přes toto omezení byla stálá promiskuita, proto nebylo jasné, kdo je opravdovým *rodičem*. Dítě nazývalo *otcem* i *otcova bratra* a *matkou* i *matčinu sestru*. V tomto druhém stupni můžeme mluvit o tzv. skupinovém manželství, kde se jednalo až o tisíce lidí. Všechny ženy ve smyslu polygamním byly *sestrami* a patřily do toho skupinového manželství, kde všichni muži byli zároveň *bratry*. ⁹

⁶ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 8-9.

⁷ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 69.

⁸ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 12.

⁹ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 12.

3 KLASIFIKACE PŘÍBUZENSKÝCH VZTAHŮ

Příbuzenství po celém světě lidem říká, jaký mají vztah s dalšími lidmi. Ukazuje jim, jak se mají chovat a jaké chování od ostatních mohou očekávat. Každý člověk je již od narození přiřazen do určité skupiny, která určitým způsobem ovlivňuje jeho chování. Příbuzenské vztahy můžeme považovat za základní sociální vztahy, které ovlivňují téměř celý lidský život. I přes univerzální vymezení pojmu *příbuzenské vztahy*, jsou vztahy jedinců v rodině napříč různými kulturami velice různorodé. Na to odkazuje i fakt o příbuzenských systémech, které popisují dále v této diplomové práci.¹⁰

Lidé všech kultur chtějí udělit světu, ve kterém žijí jistý řád a smysl. Chtějí mít jasné místo, aby věděli, co mohou očekávat. Způsob, jak proniknout do tohoto nesrozumitelného světa je začlenit sebe sama a ostatní do systému příbuzenských vztahů. Z tohoto úhlu pohledu, pak můžeme vidět, že s určitou příbuzenskou kategorií má člověk i určitou roli v příbuzenském systému.¹¹

Jeden z amerických kulturních antropologů Robin Fox napsal knihu *Příbuzenství a manželství*. Zjednodušeně můžeme říct, že celou problematiku kulturní antropologie lze zúžit na čtyři základní otázky: Koho si může jedinec vzít?, Kolik lidí si může jedinec vzít?, Kde budou po sňatku žít? a Jak oslovovat své příbuzné?.¹²

Americký antropolog Lewis Henry Morgan položil základy antropologie příbuzenství. Sestavil posloupně vývoj rodiny na základě dotazníkového šetření. Na začátku můžeme mluvit o promiskuitě mezi pokrevními příbuznými. Dále následovala punaluánská rodina, kterou tvořili *sestry* a jejich manželé, nebo *bratři* a jejich manželky. Další stupeň vývoje je párová rodina, která byla zakladatelem celého rodu. Párovou rodinu později vystřídala patriarchální rodina, kde se objevuje muž s více ženami. Na samém vrcholu evoluce stojí nám již známá monogamní rodina.¹³

Příbuzné lze klasifikovat podle určitých charakteristik, a podle těchto charakteristik je rozdělit do speciálních kategorií. Tyto kategorie ovšem nejsou platné pro všechny kultury. Některé kultury je nemusí vůbec vnímat, nebo naopak se takové kategorie mohou slévat dohromady.¹⁴

---

¹⁰ SKUPNIK, J. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. Praha, 2010. ISBN 978-80-7419-019-3, s. 14.

¹¹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 10, s. 22.

¹² SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie. 2015. Antropos, s.130.

¹³ SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie. 2015. Antropos, s.130.

¹⁴ SKUPNIK, J. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. 2010. ISBN 978-80-7419-019-3, s. 58-59.

Příbuzné a jejich názvy můžeme rozdělit na dvě hlavní kategorie. První kategorie se nazývá *pokrevní příbuzní* (někdy také *konsangvinní*), kteří mají jednoho společného předka, muže či ženu. V této kategorii můžeme rozlišit ještě dvě podkategorie příbuzných, a to: lineární a kolaterální příbuzné. *Lineární příbuzní* mají přímý vztah mezi potomkem a předkem. Jde o základní linii prarodič – rodič – potomek. Na druhé straně stojí *kolaterální příbuzní*, kteří sice mají společného předka, ale nemají přímý vztah mezi potomkem a předkem. Může se jedna o *tety*, *strýce*, *sestřenice* nebo *bratrance*.¹⁵

Druhou základní kategorií příbuzenství jsou *afinní příbuzní*, jež se stali příbuznými po uzavření manželství. Afinní příbuzní nesdílejí jednoho společného předka. Za afinní příbuzné nemůžeme považovat jen *manžela* či *manželku*. Může jít i o *tchýni*, *tchána*, *švagra* nebo *švagrovou*, v takovém případě lze hovořit o primárních afinních příbuzných. Sekundární afinní příbuzní jsou například *teta* nebo *strýc*.

Za další typ afinních příbuzných můžeme považovat nevlastní příbuzné. Jsou to příbuzní, kteří stojí v pozici *konsangvinních příbuzných*, ale nemají společné předky. Zastávají sociální funkci biologických příbuzných. Může se jednat o *macechu* nebo *otčíma*.¹⁶

3.1 PŘÍBUZENSKÉ SYSTÉMY

Prostřednictvím komparativní analýzy antropologové rozlišili několik typů příbuzenských systémů. Rozlišuje se šest základních příbuzenských systémů, které jsou pojmenované podle charakteristik daného národa. Jedná se o systémy: eskymácký, súdánský, havajský, irokézský, omažský a crowský.¹⁷

Eskymácký systém

Rozlišuje pojmy pro příbuzné pomocí generace a kolaterality. Nenajdeme zde bifurkaci, jelikož nerozlišuje příbuzné ze strany matky ani otce. Tento systém běžně rozlišuje pojmy jako: *matka*, *otec*, *bratr*, *sestra*, *strýc*, *teta*, *bratranec*, *sestřenice*. Obvykle takovýto typ systému najdeme ve společnostech, kde je základem nukleární rodina. Často se s tímto systémem můžeme setkat v současné Evropě.¹⁸

---

¹⁵ SKUPNIK, J. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. 2010. ISBN 978-80-7419-019-3, s. 58-59.

¹⁶ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 15, s. 62.

¹⁷ SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie, 2015. ISBN 978-80-7465-186-1, s. 149.

¹⁸ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 17, s. 150.

Súdánský systém

Tento systém je spojený s podrobnou deskriptivností, pro každou pozici v rodině existuje jiný termín. Příbuzné můžeme rozlišit nejen podle generace, ale zároveň se rozlišují kolaterální a lineární příbuzní. Najdeme zde i bifurkaci. Zvláštní termín můžeme najít u *otcova* či *matčina bratra*, kdy u nás se využívá pouze pojem *strýc*. Tento systém můžeme brát jako protiklad k systému eskymáckému. Súdánský systém můžeme nalézt třeba v Číně.¹⁹

Havajský systém

Tento systém se vyznačuje rozlišováním příbuzných z hlediska generace a pohlaví. Všichni muži v generaci *otce* se označují stejným pojmem. Stejně tak pro všechny ženy v generaci *matky* existuje stejný pojem. Nenajdeme zde bifurkaci stejně jako v eskymáckém systému. Pomocí příbuzenských pojmů nejde rozlišit nukleární rodina, jelikož označení kolaterálních a lineárních příbuzných se kryje.

Irokézský systém

Tento systém patří k nejrozšířenějším ve světě. Najdeme v něm rozlišení mezi paralelními a křížovými bratranci a sestřenicemi. Pro paralelní bratrance a sestřenice se užívá stejný pojem jako pro *bratry* a *sestry*. Naopak křížoví bratranci a sestřenice jsou označováni zvláštním pojmem. Podobnou situaci můžeme najít i u sourozenců rodičů ega. Rodiče paralelních bratranců a sestřenic se označují stejně jako rodiče. Kdežto u rodičů křížových bratranců a sestřenic se rozlišují samostatné pojmy.²⁰

Omažský systém

V tomto systému nenajdeme členění podle generací. Najdeme zde jednotné označení pro více osob, a to pro: *matku*, *matčiny sestry* a *dcery matčina bratra*. Stejný pojem se také využívá pro *matčiny bratry* a jejich *syny*. Klasifikace příbuzných z otcovy strany je zcela odlišná. *Otec* ega a jeho *bratři* se označují stejným pojmem. Celý systém tedy závisí na patrilinearitě, tedy systému, který upřednostňuje stranu *otce*.

Crowský systém

V tomto systému také nenajdeme generační členění. Společnosti, ve kterých je zaveden tento systém využívají matrilinearitu. Crowský systém je opakem systému omažského. Využívají

---

¹⁹ SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie, 2015. ISBN 978-80-7465-186-1, s. 150.

²⁰ SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie, 2015. ISBN 978-80-7465-186-1, s. 152.

stejný pojem pro *otce*, jeho *bratry* a *syny otcovy sestry*. Stejný pojem nesou *otcovy sestry* a jejich *dcery*.²¹

Funkce příbuzenství

Každá osoba se od svého narození ukazuje jako důležitý člen příbuzenství. Tato osoba je zahrnuta do komplexní sítě rodinných vztahů, stává se *synem*, *vnukem*, *synovcem*, *bratrem* atd. Tato síť však nezůstává nezměněna a mění se s každou novou událostí: narozením, sňatkem nebo smrtí, ke které dochází u kteréhokoliv ze členů souvisejícího systému, podle kterého se mění síť připojení a soubor souvisejících stavů každé jednotlivé události.

V rodinných rituálech má každý člen příbuzenského klanu zvláštní rituální role; jejich povaha, související předpisy a zákazy mohou být předmětem zvláštní analýzy. Zejména je to důležité pro svatební obřad, jehož obsah, účel a výsledek je vytvoření nových příbuzenských vztahů a transformace celého systému příbuzenství.²²

3.2 RODINA

Tento běžně a hojně užívaný pojem může popisovat skupinu společně žijících lidí bez toho aniž by všichni byli příbuzní. Pokud však budeme vnímat rodinu, jako reálnou sociální skupinu, bude se vymezovat určitými charakteristikami: rodina je centrovaná kolem jedince, kteří mají k tomuto jedinci nejbližší vztah. Může se jednat o blízkost na základě konsangvinních, afinních či emočních vztahů. Nejzákladnější variantou rodiny je vztah, který zahrnuje afinní i filiační vazby, tvoří ji tedy monogamní manželský pár a jejich děti.²³

Rodina je podmíněna určitými sociokulturními znaky. Např. sdílení společného bydlení, příslušnost jedné příbuzenské linie, kolektivní produkce a konzumace společně nabytých fyzických statků. Dalšími neméně důležitými znaky rodiny jsou reprodukce a výchova potomků. Nemalé množství funkcí rodiny od začátku novověku postupně převzaly státní i nestátní instituce. Takové změny mohly vést ke krizím rodiny, které se odrazily ve vysokém počtu manželských rozluk.²⁴

Za minimální jednotku příbuzenství můžeme považovat základní rodinu, kterou lze označit i termínem *nukleární rodina*. Taková rodina se skládá z muže, ženy a dítěte (dětí). Základní vlastnost je dvougenerační uspořádání. Každý člen rodiny má vztah k ostatním členům rodiny. Jestliže v rodině chybí jeden z rodičů, používají se označení jako *matrifokální* či *patrifokální*

²¹ SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie, 2015. ISBN 978-80-7465-186-1, s. 152.

²² Категория родства в языке и культуре [online]. Москва: Индрик, 2009 [cit. 2020-03-02]. ISBN 978-5-91674-065-3. Dostupné z: https://inslav.ru/images/stories/pdf/2009_rodstvo.pdf, s. 17.

²³ SKUPNIK, J. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. 2010. ISBN 978-80-7419-019-3, s. 287.

²⁴ JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha, 2001. ISBN 80-7178-535-0, s. 206.

rodina. V prvním případě se jedná o *matku* s dítětem nebo dětmi, v druhém případě o *otce* s dítětem nebo dětmi. Pojem *orientační rodina* se chápe, jako rodina, do níž se jedinec narodil. Pojem *prokreační* označujeme rodinu, kterou jedinec v dospělosti založí.²⁵

Mezikulturně se můžeme setkat s různými představami, koho si vybrat za manželského partnera, nebo kolik partnerů může každý jedinec mít. Manželské formy mají obrovský vliv na výchovu a sociální život jedince. Právě podle počtu manželských partnerů můžeme rozlišovat monogamní nebo polygamní svazek. U polygamie se navíc můžeme setkat se dvěma různými formami a to polygynií a polyandrií.²⁶

Polygynie je manželský vztah mezi mužem a dvěma nebo více ženami současně. Takové uspořádání přijde většině kultur přirozenější.²⁷

Naopak *polyandrie* je soužití manželského páru, kde žena má současně vztah se dvěma nebo více muži. Takové uspořádání se však vyskytuje velice zřídka.²⁸

Cizojazyčné ekvivalenty pojmu *rodina*

Podle celosvětového měřítky se zjistilo, že existuje přibližně 5000 jazyků. I přes existující rozdíly, které můžeme v jazycích najít lze mluvit o tzv. jazykových rodinách, což jsou jazyky, které pocházejí z jednoho společného základu tzv. prajazyka. Do výčtu pojmů jsem zařadila pouze jazyky Evropy, a to podle Rejzka:

Indoevropské italické: francouzsky *famille*, italsky *famiglia*, španělsky *familia*, portugalsky *família*, rumunsky *familia*,

Indoevropské germánské: anglicky *family*, německy *Familie*, švédsky *familj*, norský *familie*, dánsky *familie*, nizozemsky *familie*,

Indoevropské slovanské: srbsky *familija*, česky *rodina (familie)*, slovensky *rodina*, slovinsky *rodina*, polsky *rodzina*, rusky *семья*, bulharsky *семејство*,

Indoevropské baltské: lotyšsky *ģimene*, litevsky *šeima*,

Indoevropské uralské: finsky *perhe*, estonsky *pere*, maďarsky *család*.²⁹

---

²⁵ SOUKUP, M. Základy kulturní antropologie, 2015. ISBN 978-80-7465-186-1, s. 135.

²⁶ SKUPNIK, J. Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturněantropologické perspektivě. 2010. ISBN 978-80-7419-019-3, s. 239.

²⁷ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 26, s. 240.

²⁸ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 26, s. 248.

²⁹ HAVIGER, J., HAVIGEROVÁ J. M. a LOUDOVÁ I. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8, s. 12-13.

Typy rodin podle složení

Nukleární rodina (úplná)

Komplexní biopsychosociální skupina, kterou tvoří manželský pár a jejich děti. Manželský pár má opačné pohlaví a nemá žádné společné pokrevní předky. Takovou rodinu můžeme označit jako dvougenerační.³⁰

Rozšířená rodina

Forma domácnosti, v níž žije dohromady širší rodina. Například *rodice* s dětmi a prarodiči, tedy tzv. vertikálně rozšířená rodina. Pokud v jedné domácnosti žijí sourozenci i se svými rodinami můžeme mluvit o tzv. horizontálně rozšířené rodině.

Neúplná rodina

Zahrnuje v sobě různé typy rodin: jeden z rodičů absentuje, rozvedený pár, *matka* samoživitelka, vdovství.³¹

Rodina měšťanská

Je rodina původně vznikající v období rozkvětu tzv. měšťanstva. Rodina patří k patriarchálnímu typu, *otec* má nejvyšší autoritu, která je podmíněna jeho podnikatelskou rolí a také dědičným vlastnictvím. U takového typu rodiny můžeme mluvit o omezování ženy i dětí, které se projevovalo úzkostí. Z vnějšího pohledu jde o monogamní soužití.

Rodina nevlastní

Je typem rodiny, kde má nejméně jeden z partnerů dítě či děti z předešlého vztahu. Děti žijí společně v jedné domácnosti s novým partnerem jednoho z rodičů.

Rodina orientační (primární)

Je základní rodina, ve které daná osoba vyrůstá.

Rodina prokreační (sekundární)

Je rodina, kterou jedinec v dospělosti buduje. Obyčejně se tento typ rodiny projevuje uzavřením manželství, do kterého se narodí děti.³²

---

³⁰ HAVIGER, J., HAVIGEROVÁ J. M. a LOUDOVÁ I. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8, s. 32-33.

³¹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 30, s. 32-33.

³² JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha, 2001. ISBN 80-7178-535-0, s. 207.

Významná období historie rodiny

Rodina vznikla taktéž jako potřeba zachování majetku pro potomky. V naší geografii byla rodina brána jako monogamní svazek muže a ženy z křesťanského hlediska.

Matriarchát

V pravěku žili lidé ve skupinách, kde se jejich počet pohyboval zhruba mezi 30-50 členy. Muži měli zabezpečit potravu především lovem, ženy se kromě sběru staraly hlavně o fungování uvnitř kmene. Kvůli nepříznivým podmínkám byla skupina výrazně semknutá. Pro udržení skupiny byla důležitá reprodukce. Rodinné vztahy byly neuspořádané a převládala promiskuita.

V mladším paleolitu a v době kamenné začaly vznikat rody, tedy skupiny lidí pokrevně příbuzných. Vzniká také první forma manželství, a to manželství skupinové. Takové manželství má dvě formy – endogamii a exogamii. Endogamní forma znamená, že se rod rozdělil na skupiny a postupně se tyto skupiny dělí na menší velkorodiny. Pokud si lidé žijící v jedné skupině našli partnery z podobných velkorodin, můžeme hovořit o exogamii.

Mnoho sošek a maleb pochází právě z tohoto období a svědčí o nepřehlédnutelném postavení ženy. Například Věstonická Venuše, která s sebou nese široké boky a bujná prsa, jakožto zdůraznění ženství a s ním spojenou potřebu reprodukce. Bohaté kmeny, které měly dostatek žen, mohly předpokládat svou další existenci.

Zásadní změny v životech lidí matriarchátu přicházejí s tzv. neolitickou revolucí. Přechází se na párové manželství.³³

Patriarchát

Jedná se hlavně o změny postavení v rodině. V patriarchátu se setkáváme se soukromým vlastnictvím, hlavně dobytka, kdy se společnosti věnovaly hlavně pastevectví. S rozvojem zemědělství se změnilo i vedení kmene a rodu. Muži se stávali bojovníky a tak se systém začal stávat patriarchálním.³⁴

Období osvícenství

Omezení vlivu církve přichází po roce 1800 a s ním společně i reformy ve školství. Rodina jakožto primární složka ztrácí některé pravomoci, hlavně v otázkách vzdělávání dětí. Typická rodina 18. a 19. století je monogamní s více generačním uspořádáním a patriarchálními prvky. Ekonomicky si byla rodina soběstačná, jelikož se zapojovali všichni členové. Vše se vyrábělo a

---

³³ HAVIGER, J., HAVIGEROVÁ J. M. a LOUDOVÁ I. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8, s. 22-23.

³⁴ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 33, s. 24.

přebytky se vyměnily za jiné zboží.³⁵ Na konci 19. století se dále v Rusku, na rozdíl od západní Evropy, udržuje typ tzv. rozšířené rodiny. K takovému typu rodiny můžeme přiřadit nejen pokrevní příbuzné, ale i lidi, kteří žijí pod jednou střechou společně s rodinou a podílejí se chodu domácnosti např. dělníci nebo sluhové.³⁶

Novověká industrializace

Jedná se o období přelomu 19. a 20. století, kdy se výroba přesunula do továren, a proto se obyvatelé stěhují do měst. Ženy vstupovaly do pracovního procesu a muž není již jediným, kdo vydělává peníze. Reprodukce dětí se záměrně snižuje.³⁷ V roce 1920 byla průměrná velikost venkovské rodiny 5 až 6 lidí, ale od konce dvacátých let začala velikost rodiny rychle klesat. V druhé polovině století, zejména v 70. a 80. letech 20. století, se zvýšil podíl malých dvoučlenných rodin, zejména na vesnici, kde byla taková rodina spojena s migrací mladých lidí do měst. Podíl rodin s pěti a více členy trvale klesal. Na konci 20. století byly v Ruské federaci nejběžnější tři typy rodin: a) manželský pár s dětmi nebo bez dětí; b) jeden z rodičů s dětmi; c) manželský pár s dětmi nebo bez dětí s jedním z rodičů manželů a dalšími příbuznými.³⁸

Postindustriální společnost

Ve 21. století přibývá pracujících matek, ovšem rodina nadále zůstává sociální, politickou a ekonomickou jednotkou. Na každého jedince se postupně zvyšují nároky, můžeme pozorovat úpadek rodinných tradic.³⁹ Poslední demografická modernizace je spojena se zásadními změnami v lidském životním cyklu: svoboda výběru partnera pro manželství a formy života se dále rozšiřují, plánování potomstva není dnes již výjimkou. Manželství již nutně neznamená soužití, soužití je možné i bez manželství.⁴⁰

---

³⁵ HAVIGER, J., HAVIGEROVÁ J. M. a LOUDOVÁ I. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8, s. 25.

³⁶ ВИШНЕВСКИЙ, А. Г. Экология и жизнь: Эволюция российской семьи [online]. 2008 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://elementy.ru/nauchno-populyarnaya_biblioteka/430650

³⁷ HAVIGER, J., HAVIGEROVÁ J. M. a LOUDOVÁ I. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8, s. 27.

³⁸ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 36.

³⁹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 37, s. 28.

⁴⁰ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 38.

4 NÁZVY PŘÍBUZNÝCH V RUŠTINĚ

V této kapitole se budu zabývat názvy příbuzných a příbuzenských vztahů v ruském jazyce. Pro přehlednost jsem je rozdělila na tzv. *pokrevní* a *nepokrevní* příbuzné.

Termíny pokrevního příbuzenství

Mezi termíny označující pokrevní příbuzenství patří: *otec*, *matka*, *dítě*, *syn*, *dcera*, *bratr* a *sestra*. Do pokrevního příbuzenství můžeme zařadit i termíny v sestupné příbuzenské linii, což mohou být *vnoučata* a *pravnoučata*, nebo i termíny vzestupné linie *dědeček*, *babička*, ale i *strýc* a *teta*.

Брат (bratr) – chlapec/muž, který má vztah k jinému dítěti (dětem) svých rodičů.

Сестра (sestra) – dívka/ žena, která má vztah k jinému dítěti (dětem) svých rodičů.

Близнецы (jednovaječná dvojčata) – jednovaječné děti, které se narodili současně jedné matce.

Сибсы (sourozenci) – obecné označení pro bratry a sestry, kteří mají stejné rodiče.

Отец, папа (otec, tatínek) – muž, který má pokrevní vztah ke svým dětem.

Мать, мама (matka, maminka) – žena, která má pokrevní vztah ke svým dětem.

Родители (rodiče) – obecný termín pro označení otce a matky.

Сын (syn) – chlapec/muž, který má pokrevní vztah ke svým rodičům.

Дочь (dcera) – dívka/žena, která má pokrevní vztah ke svým rodičům.

Дети (děti) – obecný termín pro označení syna a dcery.

Дед, дедушка (děd, dědeček) – muž ve vztahu k dětem svých dětí, otec jednoho z rodičů.

Баба, бабушка (babka, babička) – žena ve vztahu k dětem svých dětí, matka jednoho z rodičů.

Внук (vnuk) – chlapec/muž ve vztahu k rodičům svých rodičů, syn jednoho z rodičů.

Внучка (vnučka) – dívka/žena ve vztahu k rodičům svých rodičů, dcera jednoho z rodičů.

Прадед, прадедушка (pradědeček) – muž ve vztahu k vnoučatům svých dětí, otec babičky nebo dědečka.

Прабаба, прабабушка (prababička) – žena ve vztahu k vnoučatům svých dětí, matka babičky nebo dědečka.

Правнук (pravnuk) – chlapec/muž ve vztahu k prarodičům svých rodičů, syn vnuka nebo vnučky.

Правнучка (pravnučka) – dívka/žena ve vztahu k prarodičům svých rodičů, dcera vnuka nebo vnučky.

Двоюродный брат (bratranec) – syn tety nebo strýce.

Стрыйчич (bratranec) – syn otcova bratra.
Уйчич (bratranec) – syn matčina bratra.
Двоюродная сестра (sestřenice) – dcera tety nebo strýce.
Кузина (sestřenice) – dcera matčina bratra.
Стрыечка (setřenice) – dcera otcova bratra.
Дядя (strýc) – bratr otce nebo matky, a také manžel tety.
Стрый (strýc) – bratr otce.
Уй (strýc) – bratr matky.
Тётя (teta) – sestra otce nebo matky, a také manželka strýce.
Племянник (synovec) – syn bratra nebo sestry.
Племянница (neteř) – dcera bratra nebo sestry.⁴¹

Termíny nepokrevního příbuzenství

Tato skupina příbuzných kombinuje terminologii vnitřní příbuznosti, je opakem pokrevního příbuzenství. Nepokrevní příbuzenství vzniká sňatkem, a tím i sblížení ostatních členů a jejich následné příbuzenské pojmenování.

V ruštině se pro vztahy mezi rodinami manželů používá termín *свойство*. Můžeme zde vidět kořen zájmena **sue-/suo-*, který spojuje nepokrevní a pokrevní příbuzenství. Např. indoevropské **suesor* ve slovanštině sestra.⁴²

Супруги (manželé) – lidé, kteří se nacházejí v manželském svazku.
Муж, супруга (manžel) – muž ve vztahu manželském.
Жена, супруга (manželka) – žena ve vztahu manželském.
Свёкор (tchán) – otec manžela.
Свекровь (tchýně) – matka manžela.
Тесть (tchán) – otec manželky.
Тёща (tchýně) – matka manželky.
Деверь (švagr) – manželův bratr.
Шурин (švagr) – manželčin bratr.
Золовка (švagrová) – manželova sestra.
Свояченица (švagrová) – manželčina sestra.
Зять (zeť) – manžel dcery, muž ve vztahu k rodině manželky.
Сноха (snacha) – manželka syna, žena ve vztahu k rodině manžela.

⁴¹ Кровное родство по прямой линии [online]. Wikimedia Foundation: Академик, 2010 [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/tuwiki/1141566>

⁴² ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 28.

Жених (ženich) – muž, který se chystá oženit se se svou nevěstou.

Невеста (nevěsta) – žena, která se chystá vdát za svého ženicha.

Vztahy při druhém manželství

Сводный брат, сводная сестра (nevlastní bratr nebo sestra) – děti partnerů z prvního manželství, kteří uzavřeli podruhé sňatek a nyní jsou sdruženi do jedné rodiny.

Отчим (nevlastní otec, otčím) – muž ve vztahu k dítěti ženy, manžel ženy, ale ne otec dítěte.

Мачеха (nevlastní matka, macecha) – žena ve vztahu k dítěti muže, manželka muže, ale ne matka dítěte.⁴³

---

⁴³ Кровное родство по прямой линии [online]. Wikimedia Foundation: Академик, 2010 [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1141566>

5 PŮVOD NÁZVŮ PŘÍBUZNÝCH A PŘÍBUZENSKÝCH VZTAHŮ

Podle Slovníku lingvistických termínů (Словарь лингвистических терминов) je etymologie věda, která studuje původ slova, historické změny ve struktuře slova a jeho významy. Etymologie je založena na zákonech zvukových a morfologických změn ve slovech. Etymologie bere v úvahu pravidelné přechody určitých typů lexikálních významů na jiné typy, např. rozšiřování významu slova.⁴⁴

Tato disciplína studuje proces formování slovní zásoby a také rekonstrukci slovní zásoby jazyka. Ve slovní zásobě každého jazyka existuje významný fond slov, jehož spojení s významem je nepochopitelné rodilým mluvčím, protože strukturu slova nelze vysvětlit na základě modelů slovo tvorby v současném jazyce.⁴⁵

Z etymologického hlediska budu všechna pojmenování příbuzných a příbuzenských vztahů rozdělovat na *слова собственно русские* – tedy původně ruská slova a naopak *слова заимствованные* – tedy slova přejatá (vypůjčená) z cizího jazyka.

Původní ruská slovní zásoba

Podle chronologických charakteristik jsou identifikovány následující skupiny původně ruských slov, které jsou spojeny podle jejich původu a vzniku: indoevropské, všeslovanské, staré ruské a ruské. Daná slovní zásoba zahrnuje vrstvy odrážející různé fáze lingvistického vývoje.

1. *Indoevropská slovní zásoba*: nazývají se tak slova, která se zachovala po rozpadu indoevropského etnického společenství, jde například o názvy příbuzných *мать (matka)*, *брат (bratr)*, *дочь (dcera)*.
2. *Všeslovanskými slovy*, se nazývají slova zděděná z jazyka slovanských kmenů, které obývaly území východní a střední Evropy a Balkánu. Tento jazyk se používal asi do 6. století, kdy se důsledkem stěhování národů rozpadlo i jazykové společenství. Je přirozené předpokládat, že i v období šíření společného slovanského jazyka již existovaly určité geograficky oddělené dialektické rozdíly, které později sloužily jako základ pro formování jednotlivých skupin slovanských jazyků: jihoslovanských, západoslovanských a východoslovanských. V tomto období vznikají slova označující názvy rostlin *берёза (bříza)*, *бук (buk)*, názvy zvířat *бык (býk)*, *коза (koza)*, jména nástrojů a předmětů práce *ведро (kbelík)*, *ткань (látka)*.

⁴⁴ ЖЕРЕБИЛО, Т. В. Словарь лингвистических терминов [online]. ООО «Пилигрим», 2010 [cit. 2020-01-05]. ISBN 978-5-98993-133-0, s. 469.

⁴⁵ ВАРБОТ, Ж. Ж. Лингвистический этимологический словарь [online]. [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://tapemark.narod.ru/les/596a.html>

3. *Stará ruská slova*, jsou slova, která se od 8. století objevují v jazyce východních Slovanů (předchůdci dnešních Rusů, Ukrajinců a Bělorusů). Není však pochyb o tom, že existují slova známá pouze třem východoslovanským jazykům. Sem patří názvy příbuzných *дядя (strýc)*, *надчерица (nevlastní dcera)*.
4. *Původně ruskými slovy*, se nazývají všechna slova, která se objevila v jazyce, když se poprvé vytvořil jazyk velkého ruského národa (od 14. století), a poté při formování národního ruského jazyka (od 17. století). Jedná se o názvy předmětů pro domácnost, potraviny *обои (tapety)*, *голубцы (zelné listy)*.⁴⁶

Přejímání z cizích jazyků

Jazyk je tvořen novými slovy z domácího prostředí nebo může přejímat lexikální celky a složky z cizích jazyků. Vnější podnětem k přejímání hraje vzájemné sblížení dvou jazyků. Již od nejstarších dob se přejímání jeví jako přínosný zdroj k obohacování slovní zásoby. Dějiny jazyka studují dobu přejímání dílčích slov nebo celých skupin slov. Zjišťují také prameny, kde se slova objevovala a odkud přišla.⁴⁷

Slova přejatá

Jedná se o proces a výsledek přechodu slov, gramatických konstrukcí, morfémů, fonémů z jednoho jazyka do druhého. Takový typ jazykového kontaktu se považuje za nejrozšířenější. Objektivní zákonitost pro rozvoj slovní zásoby jakéhokoliv jazyka, je založena na tom, že jeden či druhý jazyk do sebe vstřebává cizí slova a snaží se je foneticky a morfologicky přizpůsobit podmínkám fungování jazykového systému.

Slova přímo přejatá (vypůjčená) z cizího jazyka

Jedná se o slovo nebo frazeologické fráze v cizím jazyce, které vstoupily do nového jazykové systému společně se zachováním jejich zvukových vlastností.⁴⁸

Etapy přejímání slov z cizího jazyka do jazyka ruského

Staré přejímání slov

Tyto výpůjčky slov vznikly v období existence indoevropského a praslovanského jazyka až do 4. století našeho letopočtu.

---

⁴⁶ Московский государственный университет печати: Лексика современного русского языка с точки зрения ее происхождения [online]. [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook107/01/part-005.htm>

⁴⁷ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 165.

⁴⁸ ЖЕРЕБИЛО, Т. В. Словарь лингвистических терминов [online]. ООО «Пилигрим», 2010 [cit. 2020-04-19]. ISBN 978-5-98993-133-0, s. 107.

Pozdní přejímání slov

Výpůjčky slov, které se objevily v období existence východoslovanských jazyků, starého ruského a počátečního období formování národního ruského jazyka v 6. – 18. století.

Pozdější přejímání slov

Výpůjčky slov, které byly přejaty do ruštiny v 19. století - polovině 20. století, spojené s vývojem národního jazyka, během činnosti A.S. Puškina.

Novější přejímání slov

Výpůjčky slov spojené s dobou hromadných sdělovacích prostředků v 80. - 90. letech 20. století.

Nejnovější přejímání slov

Vypůjčená slova, která se objevila v 50. - 70. letech 20. století v době vědecké a technologické revoluce.⁴⁹

Přejímání z cizích jazyku do ruského jazyka ve 20. století

1. V prvních dvou desetiletích samostatné půjčky: *кино (kino)*, *такси (taxi)*, *радио (radio)*,
2. na konci 20. - 30. let, v souvislosti s industrializací země, velký tok půjček z angličtiny a němčiny: *комбайн (kombajn)*, *сейф (sejf)*, *телевизор (televizor)*,
3. do poloviny 50. let výpůjčky: *радар (radar)*, *табло (panel)*,
4. od poloviny 50. let do 90. let, intenzifikace výpůjčního procesu: *модель (model)*, *джинсы (džíny)*, *компьютер (počítač)*,
5. konec 80. let - začátek 90. let, zahraniční ekonomické a finanční termíny: *маркетинг (marketing)*, *спонсор (sponzor)*, *дилер (dealer)*.⁵⁰

---

⁴⁹ ЖЕРЕБИЛО, Т. В. Словарь лингвистических терминов [online]. ООО «Пилигрим», 2010 [cit. 2020-04-19]. ISBN 978-5-98993-133-0, s. 108.

⁵⁰ ЖЕРЕБИЛО, Т. В. Словарь лингвистических терминов [online]. ООО «Пилигрим», 2010 [cit. 2020-04-19]. ISBN 978-5-98993-133-0, s. 107.

Příčiny přejímání slov

Důvody přejímání slov a frází v různých historických obdobích vzniku a vývoje lexikálně sémantického systému ruského jazyka jsou různé. Důvody jsou především nejazykového a jazykové původu. Mezi první nejazykový důvod patří například různé typy vazeb mezi Ruskem a jinými národy. V budoucnosti je to usnadněno vnitro sociálním rozvojem společnosti, pokrokem vědy a techniky. Jednou z forem realizace vlivu takových vztahů je vypůjčení slova společně s konceptem daného předmětu. Právě tento proces je nejtypičtější pro raná stádia vývoje ruského jazyka. Mezi jazykové důvody patří především touha rodilých mluvčích doplnit, prohloubit a rozšířit pohled na svět, zdokonalit koncept rozlišením mezi sémantickými a funkčními odstíny. Tak mezi původně ruská synonyma vnikají vypůjčená slova, kterými lze vhodněji popsat daný jev určité oblasti.⁵¹

Podle toho, z jakého jazyka pocházejí určitá slova, lze rozlišit dva typy výpůjček: 1) související výpůjčky slov (slovanská jazyková rodina) a 2) cizí výpůjčky (z jazyků jiného jazykového systému). První typ zahrnuje výpůjčky související se staroslověnským jazykem. Druhý typ výpůjčky zahrnuje slova z: řečtiny, latiny, turečtiny, skandinávských, románských i germánských jazyků.⁵²

---

⁵¹ Причины иноязычных заимствований [online]. Москва [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://lingvotech.com/borrow>

⁵² Московский государственный университет печати: Лексика современного русского языка с точки зрения ее происхождения [online]. [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook107/01/part-005.htm>

PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 ETYMOLOGIE VÝRAZU *ФАМИЛИЯ* A *СЕМЬЯ*

Na první pohled můžeme vidět, že nejčastěji se v jazycích Evropy užívají výrazy, jejichž kořen je odvozován ze základu *familia*. Slovo *familia* je původem z latinského výrazu *familia*, tedy služebnictvo. Předtím se ještě užíval výraz *fámulus* tedy sloužící. Slovo původně označovalo osoby, které společně žili v jedné domácnosti, a to jak příbuzné, tak i zaměstnanci.

Slovo *фамилия* (*rodina* hovorově, teď *příjmení*) bylo vypůjčeno z polského jazyka, kde slovo *familia* označovalo rodinu nebo rod. Do ruského jazyka proniklo v době Petra Velikého.⁵³ Slovo se ihned jeví velice aktivním, jelikož Petr Veliký podporoval užívání přejatých slov. Slovo *фамилия* se upevnilo v ruském jazyce, v 18. století jej najdeme prakticky ve všech ruských slovnících. Nejaktivněji se slovo *фамилия* používalo ve smyslu "dědičné rodinné pojmenování člověka" v západních regionech Ruska, zejména tam, kde byl silný polský vliv. Poprvé se slovo v moderním pojetí významu objevilo v roce 1874 ve Slovníku církevní slovanštiny a ruského jazyka. Ruský jazyk si tedy osvojil vypůjčené slovo a na jeho základě vytvořil hlavní složku pro pojmenování osob.⁵⁴

Ve slovanské větvi je slovo *семья* (*rodina*) odvozeno z kořena *rod*. Tento kořen je znám ve všech slovanských jazycích, jeho původ je v praslovanském slově *rodъ*, které je odvozeno z indoevropského **redh-*, **urdh-*, což v překladu znamená *stoupat, růst*.

Etymologický slovník jazyka českého (Holub a Kopečný) odkazuje na slova, které mají stejný základ, a to: *rod-ina*, *rod-ič*, *ú-roda*, *pří-roda*, *od-růda*. V Machkově etymologickém slovníku jazyka českého není slovo *rodina* samostatně popsáno. Ovšem pod heslem *rod* můžeme najít následující: *rod*, *rodný*, *rodák*, *rodiště*; *rodina* (slovo nahradilo starý název *čilo-*, čili člověk). V praslovanském jazyce slovo *rodъ* označovalo potomky jedné původní velkorodiny, naopak slovo *rodina* je nejspíše malorodina, jak ji chápeme my.⁵⁵

Existuje názor, že původ slova *семья* (*rodina*) pochází z kombinace číslovky *семь* (*sedm*) a osobního zájmena *я* (*já*). Tato lidová etymologie se jeví jako nepravdivá, ale na druhou stranu objasňuje celkový koncept rodiny. Faktem je, že každá taková etymologie, i když je vědecky

⁵³ Школьный этимологический словарь русского языка: фамилия [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-212.htm#zag-5562>

⁵⁴ Из истории слова фамилия [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://imja.name/smolenskiefamilii/istoriya-slova-familiya.shtml>

⁵⁵ HAVIGER, J., HAVIGEROVÁ J. M. a LOUDOVÁ I. Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-429-8, s. 13-15.

nepodpořená, vychází z živého vnímání příslušného fenoménu s využitím masového vědomí. Navzdory skutečnosti, že velká rodina v civilizovaných zemích již dlouhá léta nemá takové postavení, idealizovaný koncept rodiny tzv. *семья* - sedm členů rodiny a *я* jako hlava rodiny, nadále přetrvává. Ve skutečnosti slovo *семья* (*rodina*) pochází ze slova *семя* – semeno, zárodek. To znamená, že rodina je doslova vzrostlé semínko. Slovo *семя* je tedy základem rodiny a tvoří začátek lidské existence.⁵⁶

Ve staré ruštině můžeme najít kořen *сѣмь*, který neoznačoval číslovku, ale lidé tímto slovem označovali nějakou *личность* (*osobnost*). Stará ruská tradice potvrzuje, že *семья* (*rodina*) byla založena na pánu domů, ochránci a nástupci rodu, konkrétně na jeho osobnosti. Proto je třeba vzít v úvahu původ moderního slova *семья*, které symbolizuje osobní práci člověka na sobě samém. Ve starém ruském jazyce byl význam slova *семья* otrok nebo služebník. Do značné míry se tento význam odrážel až do konce 14. století. Ale zároveň s ním se od 12. století potvrzuje i druhý, skutečně ruský význam, a to rodina nebo příbuzní.⁵⁷

Slovo je známo ve východoslovanských a jihoslovanských jazycích. Je utvořeno pomocí sufixu *-uj-* ze slova *сѣмь*, které se dá přeložit jako pracovník nebo sluha.⁵⁸ Podle Školního etymologického slovníku je termín *семья* původně ruské slovo. Jedná se o sufixální derivát slova *сѣмь* – člen rodiny. Stejný kořen najdeme i v případě litevského slova *šeimà* označující rodinu.⁵⁹

Родина – vlast, domovina

Jedná se o slovo všeslovanského původu. Jde o derivát od slova *под* jehož původní význam byl *rodina*, a zároveň místo narození člověka. Další význam mohl označovat rodnou zemi předků.⁶⁰

5.2 VÝZNAM A PŮVOD SLOV РОД, РОДНЯ, РОДСТВО А РОДСВТВЕННИК

Příbuzenství je pojem označující vztah mezi dvěma jedinci, který vzniká sňatkem, biologickou linií z matčiny nebo otcovské strany či adopcí. Jde o způsob, kterým se ve skupině lidí nebo societě přenášejí jména, vlastnická práva, nástupnictví, sociální status nebo titul. Tento

⁵⁶ АНИСИНА, С. Русская народная линия: Семья: история понятия [online]. 2007 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: https://ruskline.ru/monitoring_smi/2007/10/03/sem_ya_istoriya_ponyatiya

⁵⁷ ДУГЕЛЬНАЯ, Т. Когда появилось в русском языке слово «семья»? [online]. 2012 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://nss.in.ua/index.php?part=3052>

⁵⁸ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 406.

⁵⁹ Школьный этимологический словарь русского языка: семья [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-209-1.htm#zag-4610>

⁶⁰ Школьный этимологический словарь русского языка: родина [online]. [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-208-2.htm#zag-4408>

způsob v sobě zahrnuje i úpravu sexuálních vztahů. V příbuzenském systému je přiřazeno každému jedinci označení, kterým se vyjadřuje vztah k příslušníkům dané společnosti. Nejvíce rozvinuté jsou příbuzenské vztahy primitivních národů, v naší kultuře příbuzenský systém v předešlých letech upadal. Je to důsledek vzniku neosobních vztahů, které přejímají funkce dříve vykonávané právě skrze příbuzenství.⁶¹

Slovní zásoba a terminologie příbuzenství ve slovanských jazycích patří do starověkého panslovanského (a jádra indoevropského) fondu. Ukazuje se tak nejen složitost a rozvětvení tradičního systému příbuzenství, ale také slovanské způsoby jejich porozumění. Kromě nomenklatury příbuzenství, která je nejvíce studovaná v lingvistických a etnografických pojmech, si slovní zásoba zaslouží zvláštní pozornost z hlediska etnolingvistiky, která se nevztahuje na charakter příbuzenství, ale na samotnou příbuznost jako koncept a sémantickou kategorii. Obecné pojetí příbuzenství a hlavní formy organizace klanu jsou označeny slovem klan (**rod-*), známým všem slovanským jazykům a etnologicky spojeným se sémantikou růstu.⁶²

Zde je uvedeno několik termínů, které obsahují kořen *rod*.

Род – rod

Všeslovanské slovo, jehož původ je odvozen ze slova *ordъ. Ze stejného základu jsou odvozena i slova *рост* a *раси* – růst, rozvoj. Slovo *род* lze doslova přeložit jako to co vyrostlo.⁶³

Родня – příbuzenstvo

Jde o pojem, který označuje početné příbuzenstvo. Jinými slovy mnoho příbuzných na jednom místě. V hovorové řeči se používají termíny *родственник* a *родственница* (*příbuzný* a *příbuzná*).⁶⁴

Родство – příbuzenství

Tento termín označuje vztahy mezi lidmi, kteří mají společného předka, nebo vztahy, které vznikly uzavřením manželství.⁶⁵ Příbuzenstvo je skupinou příbuzných, kteří se nacházejí v bezprostřední blízkosti nukleární rodiny.⁶⁶

---

⁶¹ JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha, 2001. ISBN 80-7178-535-0, s. 198.

⁶² Категория родства в языке и культуре [online]. Москва: Индрик, 2009 [cit. 2020-03-02]. ISBN 978-5-91674-065-3. Dostupné z: https://inslav.ru/images/stories/pdf/2009_rodstvo.pdf, s. 9.

⁶³ Школьный этимологический словарь русского языка: род [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-208-2.htm#zag-4408>

⁶⁴ КУЗНЕЦОВ, С. А. Большой толковый словарь русского языка [online]. 2000 [cit. 2020-04-20]. ISBN 5-7711-0015-3. Dostupné z: <http://bookre.org/reader?file=490084&pg=3>, s. 1126.

⁶⁵ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 64, s. 1126.

⁶⁶ JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha, 2001. ISBN 80-7178-535-0, s. 198.

Родственник – příbuzný

Ten, kdo se nachází v příbuzenském vztahu s někým jiným.⁶⁷

Slova *родственник* i *родство* pocházejí ze základu *pod* což je všeslovanské slovo. Ve všech slovanských jazycích je slovo utvořeno od **ordti* pomocí *-ь*. Kombinace písmen *or* se změnila na *ro*.⁶⁸

5.3 ETYMOLOGIE NÁZVŮ PŘÍBUZNÝCH

V této podkapitole se budu zabývat etymologií, tedy původem a vývojem názvů příbuzných. V kapitole výše jsem příbuzné již rozdělila na *pokrevní* a *nepokrevní*, proto zde názvy příbuzných uvádím podle příbuzenského stupně. Začnu u prvního stupně příbuzenství a budu postupně pokračovat. Některé nepokrevní příbuzné jsem zařadila do samostatného oddílu. Zároveň budu zjišťovat, jestli jsou slova ruského nebo cizího původu (slova přejatá). Pokud jsou slova cizího původu, tak ze kterého jazyka (slovanského nebo neslovanského) se do pojmenování dostala.

Отец – otec

Ve slovanských jazycích existuje několik společných pojmů pro otce. Například staroslověnsky *отъць*, starorusky *отъць*, *отець* a rusky *отец*. Hlavním indoevropským označením pro otce bylo slovo **patēr*, s charakteristickou samohláskou *a*.⁶⁹

Latinsky *pater* neoznačuje otce jakožto fyzicky, to je spíše označováno pojmy *parens* a *genitor*. Slovo *pater* označovalo muže jako hlavu rodiny, nebo se mohlo jednat o spojení s náboženskou tematikou. Nejběžnější slovanské slovo, označující otce *-*otъць*, vzniklo z indoevropského **atta*, derivací slova **attikos*. Většina studií se zaměřuje také na indoevropské slovo *tata*, které je formováno pomocí dětské řeči.⁷⁰

Spolu s názvem *otec* můžeme poukázat i na termín *nevlastí otec*. Stejný název můžeme používat v češtině i ruštině a to je slovo *отчим* (*otčím*). S pojmem nevlastní se pojí i předpona *-na*. S touto předponou se pojí ruské slovo *нао́тец* – tedy nevlastní otec, praotec. Stejně to vypadá i u bulharského označení *nevlastního otce* (*otčíma*) - *настпок, настпорок*.⁷¹

Pokud termín **patēr* vznikl již v době polygamie, dá se předpokládat, že se tak označoval každý muž a nejen otec dítěte. Jestli má tedy slovo **patēr* označovat pravého otce, tedy ploditele,

⁶⁷ КУЗНЕЦОВ, С. А. Большой толковый словарь русского языка [online]. 2000 [cit. 2020-03-07]. ISBN 5-7711-0015-3. Dostupné z: <http://bookre.org/reader?file=490084&pg=3>, s. 1126.

⁶⁸ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 391.

⁶⁹ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 5.

⁷⁰ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 69, s. 6.

⁷¹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 69, s. 9.

musel tento termín vzniknout až ve fázi monogamie. Musíme také uvažovat nad životem primitivních národů v době polygamie, kdy se dítě velmi málo stýkalo s *otcem*. Proto bychom neměli termín *otec* hledat v dětské řeči, ale měli bychom se zamyslet nad tím, že původně existovalo jiné pojmenování. Nejspíše až v poslední fázi prajazyka, kdy byla už monogamní rodina, bylo původní pojmenování nahrazeno termínem **patēr*.⁷²

Šanskij používá termín *omey*. Pracuje s verzí, že jde o všeslovanské slovo utvořené pomocí sufixu *-ьць* od **omъ* tedy otec.⁷³

Všeslovanské slovo *nana* (*tatínek*) je utvořeno pomocí zdvojení slabik *na* v dětské řeči.⁷⁴

Мать – matka

Již ve staroslověnštině se objevuje termín *mamu*, který přetrvává i ve staré ruštině. V indoevropštině se objevuje pojmenování **mater*, jde o formu, která se objevuje ve všech indoevropských jazycích. Abychom viděli etymologii slova, musíme se podívat až do historie staré indoevropštiny. Tam se objevoval termín *matár* (*matka*), kde je prefix *ma-* srovnatelný s prefixem *nis-*, který by se dal přeložit jako produkovat nebo vytvořit, což znamená, že termín *matka* označuje *rodičku*. Ve formách typu **mamъ* můžeme vidět zkrácení konce slova, důsledkem historické analogie sufixu v infinitivu *-ti*, *-tъ*.⁷⁵

Již ve staroslověnštině existovaly termíny, které označovaly *nevlastní matku*, a to *маимеха*, *матерьша*. Uvedené termíny vycházejí ze slova **matjexa*, což je všeslovanské označení pro *macechu*, které patří k nejvíce rozšířeným ve slovanských jazycích. Jedná se o všeslovanské slovo s indoevropským charakterem.⁷⁶

Samostatný útvar *máma* je považován za jedno z prvních slov dítěte, jde o elementární projev mluvidel, kdy význam takovému slovu dají až dospělí. Název pro královnu včel, tedy *matku*, který byl znám již u Slovanů, svědčí o tom, že právě už Slované poznali její funkci.⁷⁷

Od slabiky *ma-* pomocí slovotvorného prvku *tēr* bylo utvořeno termín **mātēr*. Když vyjdeme ze slabiky *ma*, je to první slabika, kterou dítě vyslovuje, protože je pro něj nejjednodušší, a tak zdvojením vzniká zároveň označení pro osobu, která je dítěti nejbližší, tedy *matku*. Toto označení najdeme i mimo indoevropskou rodinu. Pokud ale máme skupinu AMMA/MAMA a

⁷² ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 23.

⁷³ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 318.

⁷⁴ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 73, s. 325.

⁷⁵ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 9.

⁷⁶ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 75, s. 10.

⁷⁷ МАСЧЕК, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 355.

další dětská slova, která se shodují, nemůžeme tvrdit, že jde o důkaz příbuznosti rozdílných jazyků, jelikož taková slova mohla vzniknout paralelně na různých místech v jiném čase.⁷⁸

Тестъ, свёкор; тёща, свекровь – tchán a tchýně

V pojmenování *tchána* a *tchýně* najdeme značné rozdíly. Pro rodiče manžela se používají termíny *svěkor* a *svекровь*. Ve slovanských jazycích najdeme výrazy jako *svеkrъ* a *svекры*.⁷⁹ Všeslovanskou formou, ze které pocházejí daná slova, jsou: **suekru-s* pro ženský rod a **suekro-s* pro rod mužský.⁸⁰

Pro rodiče ze strany manžela se používají výrazy *тестъ* a *тёща*. Ve staroslověně se využívaly termíny **tъstъ*, **tъstja*. Původ slova *tъs-tъ* ukazuje na otce jakožto jednoho z rodičů.⁸¹ Příbuzenské názvy ze strany muže jsou prajazykového původu, ze strany ženy ovšem ne, jelikož rodina ženy bydlela na jiném místě. Žena se vdala do patriarchální rodiny, kde bylo zapotřebí více příbuzenských termínů. Původ slova, tak může být z období matriarchátů nebo se jedná až o slovo slovanského původu. Slovo *tchán* a od toho odvozené slovo *tchýně* se používá pouze v češtině, v praslovanštině takový termín nenajdeme. Slovo vzniklo, když bylo *st* nahrazeno hrubším *-chan*.⁸²

Všeslovanské slovo *тестъ* (*tchán*) se shoduje se staroruským slovem *tisties*, které označovalo *тестъ* i *свёкор* zároveň.⁸³

Všeslovanské slovo *свекровь* (*tchýně*) má indoevropský charakter.⁸⁴

Všeslovanské slovo *тёща* (*tchýně*) je utvořeno pomocí sufixu *-j* od stejného základu jako *тъсть* – *тестъ*. Spojení *ct* s následujícím *j* se změnilo v *щ*.⁸⁵

Všechny tyto příbuzenské termíny mají o mnoho mladší původ, než např. termín *sestra*, jelikož vyjadřují nový příbuzenský vztah. Slovo **swek'uros* ve druhé fázi polygamní společnosti označovalo *otce manžela* a zároveň *bratra matky* i *manžela otcovy sestry*. V případě slova **swe'krūs* tomu nebylo jinak, slovo označovalo *matku manžela*, *sestru otce* i *manželku matčina bratra*. Při rozpadu polygamní společnosti bylo potřeba nových termínů, které by označovaly nově vzniklé vztahy.⁸⁶

⁷⁸ ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 20.

⁷⁹ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 37.

⁸⁰ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 79, s. 38.

⁸¹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 79, s. 40.

⁸² МАШЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 641.

⁸³ ШАНСКИИ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 441.

⁸⁴ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 83, s. 402.

⁸⁵ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 83, s. 442.

⁸⁶ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 42.

Ve výsledku se slova **swek'uros* a **swe'krūs* shodují ve významu *otec* nebo *matka manžela*, v ostatních polygammích významech si odporují. Proč tedy po zániku polygamní společnosti šel vývoj takovým směrem, má své vysvětlení. Slovo vzniklo s nástupem monogamie, což znamená, že v polygamii se užíval jiný termín, ten tedy s nástupem monogamie zanikl a začaly se používat termíny **swek'uros* a **swe'krūs*. Pokud budeme brát slova **swek'uros* a **swe'krūs* jako složeniny, pak první komponent slova je odvozen analogicky ze *swesor. Nejvíce výzkumníků vychází z teorie, že druhý komponent je maskulinum *-k'uros*, který by měl být zahrnut ve staroindickém *śura-* (*pan*). V patriarchální společnosti byl pro ženy, které přešly sňatkem do nové rodiny manželův otec pan a jeho manželka paní.⁸⁷

První komponent složeniny je tedy *swe-* ve smyslu *rodina*, jelikož jde o pána rodiny. Během hláskových změn zasáhly do vývoje elementy, kvůli kterým jsou etymologické výklady ne vždy pravdivé. Z prajazyka by v praslovanštině měly existovat termíny jako *svesьrь a *svesry, my ale máme *svekьrь a *svekry*⁸⁸

Ve východoslovanských jazycích se setkáme s termínem *svojak* ve významu *muž manželčiny sestry*, nověji se objevuje i termín *svak*, který označuje *sestru manželky*. V praslovanštině bychom našli termín *svьstь.⁸⁹

Жена а муж – manželka а manžel

U Machka najdeme slovo *manžel* i *manželka* pod jedním termínem. V církevní slovanštině existoval duál *malьžena*. Jiným vysvětlením je, že první část je slovo *možь* (*muž*). Manželství bylo jako dnes protiklad svobodného stavu. Jak je později zmíněno i u slova *nevěsta*, tak i manželé byli tzv. nově vdaní.⁹⁰

Slovo *жена* (*žena* - *manželka*) má všeslovanský původ s indoevropským charakterem. Původní slovo *gena se přeměnilo na *жена* po změně *г* (*g*) na *ж* před samohláskou *e*. Význam *жена*, ve smyslu *manželka*, má až sekundární charakter.⁹¹

V případě slova *муж* (*muž* – *manžel*) se jedná také o všeslovanské slovo. Původní tvar *mangj (*muž*), po změně *an > o > y*, ale změně *gj > ж*. Počáteční význam byl dospělý muž.⁹²

⁸⁷ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 43.

⁸⁸ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 44.

⁸⁹ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 45.

⁹⁰ МАЧЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 351.

⁹¹ ШАНСКИЙ, Н. М. а Т. А. БОБРОВА. Школьный этимологический словарь русского языка: жена [online]. 2004 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-198.htm#zag-1227>

⁹² ШАНСКИЙ, Н. М. а Т. А. БОБРОВА. Школьный этимологический словарь русского языка: муж [online]. 2004 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-204-2.htm#zag-2926>

Ребѣнок – dítě

Termín *ребѣнок* (*dítě*) je společný pro obě pohlaví, ve slovanských jazycích můžeme najít termíny jako: **dete*, **orbe*, **cedo*. Musíme si všimnout nejenom množství termínů, které označují dítě, ale i jejich rozmanitosti a zjevné etymologie. Společný indoevropský termín *дитя*, *ребѣнок* chybí. Z toho vyplývá, že termín *dítě* musel vzniknout až v pozdějším období, ve starých jazycích najdeme termíny pro syna **sūnus* a dceru **dhughdētēr*.⁹³

Ve slovanských jazycích bychom našli termín *dete*, které obsahuje *e < oi* z indoevropského **ai*. Ve staroslověně se objevoval termín *доѡж*, který znamenal vysávat mléko/krmit hrudí.⁹⁴

Základem pro slovo *ребѣнок* je slovanské **orb-*, ze kterého vzniklo **робъ*. Důsledkem asimilace hlásek v ruštině se z *роб* stalo *реб*.⁹⁵

Všeslovanské slovo ve formě *робенокъ* najdeme v psaných památkách od 12. století. V důsledku historického vývoje slova se písmeno O změnilo na E pomocí mezi slabikové asimilace – *ребѣнок* (*dítě*). *Робенокъ* se jeví jako deminutivum se sufixem *-ькъ* od základu *робе*. *Робя* ve staré ruštině je derivátem od slova *робъ*, které se dalo přeložit jako nesmělý a plachý.⁹⁶

Termín **cedo* je zastoupen pouze ve staroslověnském jazyce, nevýrazné pozůstatky termínů najdeme i v jiných slovanských jazycích. Většina vědců považuje termín **cedo*, v ruštině *чадо* (*dítě*) za výpůjčku z německého jazyka.⁹⁷

Сын – syn

Pro označení syna má praslovanský jazyk společné slovo *synъ*, které vzniklo z indoevropského slova **sūnus*. Základ slova najdeme v indoevropském **seu*, kde **sū* znamená rodit.⁹⁸

I v případě formy *пасынъкъ* (*nevlastní syn*), která vychází ze slova *synъ*, můžeme mluvit o všeslovanském původu.⁹⁹ Ve staré ruštině najdeme již termín *пасынъкъ* a v současné ruštině se jedná o formu *пасынок* (*nevlastní syn*). Můžeme najít i slovanské označení *пасторъкъ*. U obou termínů se objevuje prefix *pa-*.¹⁰⁰

⁹³ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 10.

⁹⁴ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 93, s. 11.

⁹⁵ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 93, s. 12.

⁹⁶ ШАНСКИИ, Н. М. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 386.

⁹⁷ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 13.

⁹⁸ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 97, s. 15.

⁹⁹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 97, s. 16

¹⁰⁰ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 97, s. 17.

Jedná se o všeslovanské slovo indoevropského charakteru. Slovo je utvořeno pomocí sufixálního způsobu tvoření slov z téhož základu, jako i indoevropské slovo *sūyatē* (рождаем), dávat život. Původní význam slova byl narozený nebo plod. ¹⁰¹

Prajazyková podoba **sūnus*, která označovala syna je konstruována podle *sūnú* ze sanskrtu či slovanského *synъ*. ¹⁰²

Problém je v neurčitosti stáří slova. Například podle Trubačeva jde o slovo mladší, jelikož patří ke slovům se slovotvorným prvkem *-ter*. Naopak Isačenko je zastáncem toho, že slovo **sūnus* je staršího původu. ¹⁰³

Dosud se v etymologii setkáváme s výkladem, že základem slova je *-sū* (*rodit*), poté následuje přípona *-nu*. Většina výzkumníků se shodne na tom, že význam takového slova je *zrozený*, jiní se přiklánějí k významu *ploditel*. Pokud ovšem slovo s významem *zrozený* vzniklo ještě před matriarchální společností, je zarážející proč označuje pouze dítě mužského pohlaví, ale ne obojího. Takový příznak slovo získalo patrně od původu, jelikož se ve všech indoevropských větvích slovo shoduje. V jazycích, kde namísto výrazu *sūnus*, je pojem pro mužského potomka odvozen z jiného slovního základu, je i tento odlišný pojem stejně motivován. Pokud budeme považovat za původní význam *ploditel*, tak bychom také museli slovo *sūnus* považovat za participium. Jelikož se nic takového nedoložilo, slovo nemusí mít jednoznačný význam. ¹⁰⁴

U významu ve smyslu *zrozený* se dá předpokládat, že je nejstarší. Jelikož v době polygamie nebylo jasné, kdo je otcem dítěte. Žena se stýkala s jakýmkoliv mužem, proto funkce ploditele nebyla považována za důležitou. Význam *ploditel* bychom mohli hledat až později, kdy se lidé od polygamie dostali k patriarchálnímu typu rodiny, kdy už můžeme hovořit o párovém manželství. Zde se také vyskytuje matriarchální uspořádání, tedy, že dcery zůstávaly v původní rodině a muži se přiženili, za takového předpokladu by se muž považoval za pouhého *ploditele*. Ovšem matriarchální uspořádání najdeme jen u některých národů, proto se tato fáze nemohla vyskytnout všude, a význam *ploditel* se tak nedá dokázat. Pokud ovšem budeme brát slovo *sūnus* s významem *zrozený*, pak by tedy před patriarchálním uspořádáním mělo slovo označovat děti obojího pohlaví. Proto původní význam „dítě mužského pohlaví“ je v základu slova **peu*, kdy

---

¹⁰¹ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 433.

¹⁰² ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 27.

¹⁰³ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 28.

¹⁰⁴ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 28.

po kořeni následuje *-t*, což můžeme vidět v latinském slově *putus*. Není tedy důvod, proč by s přihlédnutím k takové motivaci měla tato slova původ až v patriarchální společnosti.¹⁰⁵

Дочь – dcera

Termín *дочь* (*dcera*) ve všech slovanských jazycích pochází ze slova **dǫkti*, ve staroslověnětině *дъшти*. Historie slova *дочь* (*dcera*) vychází z indoevropského **dhughatēr*, které je jedním z nejstarších příbuzenských termínů indoevropského jazyka.¹⁰⁶

Stejně jako v případě termínu *сын* (*syn*) – *пасынок* (*nevlastní syn*) i u *дочери* (*dcery*) můžeme najít označení pro nevlastní dceru, kdy se nejvíce využívá termín *надчерица* (*nevlastní dcera*). Můžeme najít i termín *насторька*. Využívá se prefixu *pa-*, který označuje nevlastní příbuzenský vztah. I v tomto případě se jedná o všeslovanské slovo indoevropského charakteru.¹⁰⁷

Pro slovo *dcera* je prajazyková konstrukce **dhug(h)atēr*. Jedná se o složeninu ze základu **dheugh*. Slovo pravděpodobně souvisí se slovotvorným základem *dhē(i)-*. Jiní považují za kořen slova jen *dhē-*, někteří uznávají obě formy tedy *dhē(i)* i *dhē*, kdy se na kořeny pohlíží, jako na různá homonyma s neslučitelným významem. Vladimír Šaur ve své knize uznává oba kořeny, na což ukazuje jejich polysémie, jelikož vychází z významu kojit. Uznává názor, že nejde o homonymii mezi pojmenováním dcery a kojení, ale paralelu v sémantice. Slovo *dcera* najdeme ve všech větvích indoevropského jazyka.¹⁰⁸

Зять – zet'

Slovanský termín byl původně **zety*, v ruštině najdeme pro tento termín dva významy, a to *manžel sestry* nebo **manžel dcery**. Že se jedná o termín ze starých dob, můžeme vidět v tom, že se nachází ve všech slovanských jazycích.¹⁰⁹

Ve staroslověnětině se objevuje slovo *zety* stejně jako v praslovanštině. Původní tvar slova nalezneme v indoevropštině **ǵnōti-s*, který nejspíš pochází od kořene, který se nachází v *znáti* a také v ruském ekvivalentu *знать* (*znat'*) tedy šlechta. V tomto tvaru se nachází druhá kmenová podoba (*ǵnō-*), ovšem slovo *zety* má první kmenovou podobu. Dvojslabičnou podobu (*ǵenə-*) nenajdeme v jiných útvarech, které byly doposud doloženy. Když se podíváme na význam, o vznešenost nejde, jde o příbuzenský vztah.¹¹⁰

¹⁰⁵ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 29.

¹⁰⁶ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 17.

¹⁰⁷ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 106, s. 18.

¹⁰⁸ ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 26.

¹⁰⁹ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 41.

¹¹⁰ МАСНЕК, Václav. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 715.

Jde o všeslovanské slovo utvořené pomocí sufixu *-mь* ze stejného základu, který se nachází i u slovesa *знать*, ale v jiné formě nahrazování. Původní význam slova byl *nějaký známý*.¹¹¹

Сноха, невестка – snacha

V ruském jazyce můžeme najít dva termíny označující snachu, a to *сноха* a *невестка*. Indoevropské slovo **snuso-s* se stalo předmětem etymologického bádání, jelikož je zde přítomná zvuková blízkost s indoevropským slovem **sūnus* (*syn*), *сноха* (*synova žena*).

Pro snachu se tedy používalo i slovanské označení *невестка*, které v některých jazycích vytěsnil termín *snъxa*.¹¹²

V praslovanštině slovo *snъcha* vychází ze **snusā*. Původní název byl *sunu-sū-s*, tedy synova žena. *Sunu-* je kmen slova *syn*, *sū-* je žena nebo rodička.¹¹³

V prajazyce pro označení *manželky syna* a zároveň *dceru* sourozence opačného pohlaví byla rekonstruovaná podoba slova **snusos*, ve slovanštině slovo *snъcha*.¹¹⁴

Slovo **snusos* se co do vývoje a významu v období polygamie podobá slovu **ǵem(a)-*. V monogamním období se žena po svatbě stala členkou patriarchální společnosti, kdežto dcera sourozence po svatbě z rodiny odešla. Z toho důvodu zůstal význam *synovy manželky* zachován. Etymologii slova si můžeme vyložit ze dvou hledisek. První typ je, že slovo pochází ze základu **snēu* tedy spojovat, kdy jde o ženu, která vstoupí do rodinného svazku. Druhý typ je od slova **sūnus* (*syn*). Ve starší literatuře najdeme vysvětlení, že slovo pochází od **snau-* tedy vlhkost nebo sát (mateřské mléko). V tomto případě musíme upozornit na fakt, že snacha nepřišla do rodiny za účelem být kojnou nebo rodičkou, k takovému pojetí slova došlo až v patriarchátu, kdy se změnila role muže.¹¹⁵

Внук – vnuk

Slovanské pojmenování má podobu *внукъ*. V ruských dialektech můžeme najít termín *мнук*. *В* na začátku pojmenování *внукъ* se brzo vytratilo, jelikož bylo ve slabé pozici. Počáteční písmeno *в-* je protetickou hláskou, která se přidala právě před *в*, jelikož indoevropské **an-* se nemohlo nacházet na začátku slov.¹¹⁶

¹¹¹ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 167.

¹¹² ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 42.

¹¹³ МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 563.

¹¹⁴ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 60.

¹¹⁵ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 61.

¹¹⁶ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 23.

V praslovanštině i staroslovanštině se používalo označení *vъnukъ*. Původně by se dalo slovo rozložit na *v* + *on* + přípona *-ukъ* (tuto příponu najdeme hlavně v ukrajinštině, pomocí níž se tvoří jména mláďat a příbuzných). Slovo *vnuk* lze chápat i jako odvozeninu od slova *děd*, jelikož lidé věřili, že po narození dítěte do něj vstoupí duch nedávno zemřelého. Zpravidla se jednalo právě o děda, a proto dítě dostalo i jeho jméno.¹¹⁷

Jedná se o všeslovanské slovo, které je utvořeno pomocí sufixu *-ukъ* od původního **ън*, kde jde o zvukové propojení dětského žvatlání, stejně jako v případě *matky* nebo *dědečka*. Původní slovo bylo **ънукъ*.¹¹⁸

Staroslověnské slovo *vъnukъ* má přechýlenou podobu *vъnuka* v ženském rodě. Slovo můžeme vyložit jako celek s protetickým *v* připojeným k *ъ* s příponou *ukъ* k základu *an-*, ze kterého vyvodíme latinské slovo pro stařenu *anus*. Pokud vezmeme v úvahu délku lidského života a možnosti dětské řeči, kde by se slova tvořila od základu *an-* příbuznost se stává méně jasnou. Ve výsledku můžeme říct, že slovo *vnuk* se datuje jako nepříliš staré.¹¹⁹

Дед – dědeček

Indoevropské pojmenování pro *děda* není definováno. O jeho povaze svědčí charakter vzniku tohoto pojmu v jednotlivých indoevropských jazycích, které oslovovaly *děda* jako: *otec matky nebo otce, starý, veliký otec*.

Z indoevropské formy **dhēdh-* vychází slovo *dedъ*, které se vyskytuje v některých řeckých příbuzenských termínech.

Další stupeň příbuzenství se ve většině slovanských jazyků skládá ze základní formy *dedъ* a prefixu *pra-*, indoevropského *pro-*, které se překládá jako před s časovým významem. Vyskytuje se slovanská forma *pradedъ*.¹²⁰

Jedná se o všeslovanské příbuzenské pojmenování. I v tomto případě se jedná o dětskou řeč, kdy termín vznikl zdvojením **dē*. U takových slov není zcela jasné, jestli jsou starší než slova praslovanská.

Slovanské slovo *dědъ* je mnohdy přejímáno do jazyků cizích. Souvislost mezi slovy *ded* a *дядя* (*dědъ* a *djadja* – *děd* a *strýc*) nejsou v etymologické rovině jednotné. U výzkumníků panují názory, že slova jsou příbuzná. Etymolog Vasmer se vyjadřuje skeptičtěji k tomuto názoru. Naopak někteří tvrdí, že *дядя* (*strýc*) je dětské slovo, ale *ded* (*děd*) praindoevropské. Vladimír Šaur ve své knize zastává názor, že slova spolu vzájemně souvisí tak, že novější je slovo *дядя*

¹¹⁷ МАЧЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 696.

¹¹⁸ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 86.

¹¹⁹ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 68.

¹²⁰ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 22.

(*strýc*), které je deminutivem slova tehdy prajazykové formy **dhēdh-*. Jelikož nevíme stáří slova *дядя* (*strýc*), je problém určit původní význam. Kromě známých významů jako *matčín a otcův bratr* či *muž matčiny nebo otcovy sestry* se mohl objevit i význam *otec matky nebo otce*, to by ale znamenalo, že slovo je ze starší doby.¹²¹

Баба, бабушка – babička

Ve slovanštině existoval termín *baba*, ve staré ruštině *баба*. Hlavní význam slovanského termínu *baba* je *babička, matka otce* nebo *matky*. Termín *baba* je z etymologického hlediska původně vytvořen v dětské řeči. V ruském jazyce je velice populární derivát *бабушка* (*babička*).¹²²

Šanskij ve svém etymologickém slovníku pracuje s termínem *бабушка* i *баба*. Babička je původně ruské slovo, které je utvořeno od substantiva *баба* pomocí deminutivního sufíxu -*ушка*.¹²³

Babka je slovo utvořené pomocí sufíxu *-ka* od substantiva *баба*, které v dialektech označovalo nešikovného a těžkopádného člověka.

U rozboru slov, kde se vychází z elementu *aŭ by původní význam mohl znamenat *starý člověk*, pravděpodobně *babička* nebo *dědeček*.¹²⁴

Брат – bratr

Většina indoevropských forem vychází z označení *bhrātēr, ve slovanských jazycích *bratrъ*. Indoevropské *bhrātēr mohlo označovat více všeobecný termín pro člena mužské skupiny. Slovanské jazyky využívají stejný základ a to slovo *brat(r)*, které označuje nejen pokrevní bratry, ale i příbuzné v pobočné linii.¹²⁵

Význam termínu *bratr* spočívá také v tom, že ve slovanských jazycích se z něj tvoří mnoho derivátů, které pojmenovávají další příbuzenské vztahy: *брательница* (*příbuzná*), *братан*, *братанник* (*bratranec*), *братабниха* (*žena bratra*).¹²⁶

Starobylé slovo bylo *братръ*, které se disimilací druhého *r* změnilo na *брат*. Ve výsledku se jedná o všeslovanské slovo indoevropského charakteru.¹²⁷

¹²¹ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 54-55.

¹²² ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 23.

¹²³ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 31.

¹²⁴ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 48.

¹²⁵ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 18.

¹²⁶ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 125, s. 19.

¹²⁷ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 123, s. 56.

Motivace výkladu základu slova **bhrātēr* nejsou z etymologického hlediska příliš jasné. Základ *bher-* by mohlo znamenat *nést* nebo *brát*, což by v přenesené představě mohlo znamenat, že bratr je ten, jenž nese odpovědnost, chrání nejen matku ale i mladší sourozence. Dalším výkladem by mohlo být, že základ *bher-* znamená *pařezina*, metaforické označení *proutí, které vyráží z jednoho pařezu*. Taková metafora by byla logičtější z opačné strany, jelikož podle vztahů mezi lidmi se popisují jevy v přírodě nebo nové věci kolem nás. Proto je nepravděpodobné, že by se starý příbuzenský termín označoval podle přírodního jevu. Slovo *bhrātēr* se jeví jako jedno z nejstarších pojmenování, přičemž obsahuje slovotvorný prvek *-tēr*.¹²⁸

Při motivaci slova *bhrātēr* se musíme zamyslet nad tím, jestli Praindoevropané rozlišovali terminologicky mladšího a staršího bratra, popřípadě jestli tento prvek fungoval i u sester. Že takové rozlišování sourozenců fungovalo, se předpokládá u polygammích společností, protože slovo *bhrātēr* původně označovalo širší pojem než jen bratr. Ve větší skupině se bratry označovali i bratřenci.¹²⁹

Pokud vezmeme základ slova *bher-* tedy *nést* nebo *brát* mohlo jít o přenesený význam ve smyslu *odnosit břemeno tedy zrodit dítě*. V první fázi polygamie je ovšem významný rozdíl mezi bratrem a synem. U syna lze považovat za motivaci slovo *zplozený*, ale v případě bratra jde o *ploditele*, jelikož se potencionálně mohl stát manželem.¹³⁰

Od slova *bratrъ* se ve slovanských jazycích odvozuje množství *příbuzenských termínů*. Takové termíny se tvořily v době monogammích vztahů při nezávislém vývoji jazyků slovanských.¹³¹ Ve významu širšího příbuzenského vztahu, můžeme hovořit i o kamarádovi, zde se objevuje ruské *братушка (bratuška)*, dnes najdeme termín *братушка (bratiška)*, který se dá přeložit jako *bráška* nebo *kamarád*.¹³²

Сестра – sestra

Již ve staroslověnštině se používala forma *cecmpa*. Termín *sestra* je široce rozšířen ve všech slovanských jazycích. Indoevropský termín *sestra* je starobyklým základem na *r-*. Pro slovanské jazyky byl typický přechod ze *sr* na *str*, a ze *sesr* na *sestr*.¹³³

Ve starších literaturách najdeme slovo *sve-sū*, což znamená členka velkorodiny. Ve slově část *sve-* označuje velkorodinu, *sū* od *seu-*, které znamená rodit.¹³⁴

¹²⁸ ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 32.

¹²⁹ ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 33.

¹³⁰ ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 35.

¹³¹ ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 35.

¹³² ŠAUR, Vladimír. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 36.

¹³³ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 20.

¹³⁴ МАШЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 542.

I v tomto případě jde o všeslovanské slovo s indoevropským charakterem. Termín *sestra* vychází ze slova **sesra*. Slovo je složeninou **se* tedy svůj a **sr* žena, dohromady svoje žena v přeneseném významu žena své rodiny.¹³⁵

Slovo *swesor* je složeninou elementu *swe-* svůj a *-sor* žena. Proti takovému výkladu slova stojí několik výhrad:

- vývoj hlásek v prvním elementu ve slově *swesor* je stejný jako u zájmena, ale pouze ve větvi iránské a germánské. Od obou základů se slova formálně rozlišují tak, že je potřeba najít pro obě podoby neobvyklé odůvodnění změn,
- základ *sor-* jako žena není brán jako slovo samo o sobě. Takových případů lze nalézt více hlavně, pokud jde o stará slova,
- motivace slova *swesor*, jako složenina tvůj a žena, nemohla vzniknout v polygamním období, jelikož bratr a sestra spolu v této fázi již nemohli mít pohlavní styk.¹³⁶

Jeden z nejnovějších výkladu slova vychází ze **swe-sūr*. Slovo náleží k lexikální vrstvě prastarého období, takže se dá předpokládat, že patří k těm nejstarším složeninám. Historie praindoevropského obyvatelstva může sahat dál, než jsme mohli tušit, a proto by byla původní sémantika slova jiná, pak by to tedy znamenalo, že „*svoje žena = příslušnice ženského pohlaví mého kmene, která má stejný vztah ke sňatkovým partnerům*“. V tom případě byla tato žena partnerkou skupiny žen patřících do jednoho manželství. Slovo muselo v průběhu času změnit svůj význam, a to: ve druhé fázi polygamní společnosti slovo označovalo dceru manželů skupinového manželství, a poté v monogamním období, kdy znamenalo pouze dceru rodičů.¹³⁷

Племянник – synovec

Z morfologického hlediska je indoevropské **nepot-* utvořeno pomocí záporu *ne-* a indoevropského **pot-*, které označovalo *staršího muže* nebo *otce*.¹³⁸ Pozdější vznik v ruském jazyce je předložen na termínů *племянник (synovec)*, který původně označoval člena rodu.¹³⁹

Staroruské slovo, které sufixací vzniklo od slova *племя*. Původní význam, který byl znám ještě v 16. století byl *соплеменник (krajan)* nebo *родственник (příbuzný)*.¹⁴⁰

¹³⁵ ŠANSKIJ N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 408.

¹³⁶ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 38.

¹³⁷ ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 39.

¹³⁸ ТРУБАЧЕВ, О. Н. *История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя* [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 24.

¹³⁹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 138, s. 25.

¹⁴⁰ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 135, s. 342.

Племянница – neteř

Co se týče slovanského označení *nestera* v ženském rodě, tedy neteř, můžeme v něm vidět výsledek analogického srovnávání s termínem *sestra*. Slovanské *nestera* vycházející z **netera* pokračuje v r- základu nacházejícím se v **neter-*, který najdeme v současné češtině. Později najdeme v ruštině označení *племянница (neteř)*.¹⁴¹

Jedná se o odvozeninu latinského **nepōt* pravděpodobně z *nevo-pot* s významem nový muž, popřípadě vnuk. Nejstarší slovo **nepōt* v indoevropštině mělo dva významy, původně označovalo *vnuka* a poté *syna sestry*.¹⁴²

Дядя – strýc

Původem východoslovanské slovo, v psané podobě ho najdeme od 11. století. Slovo vzniklo na stejném principu, jako slovo dědeček, a to opakováním a zdvojením slabik v dětské řeči *дя-дя*.¹⁴³

V literatuře se slovo *дядя* zkoumalo jako příbuzné od slovanského slova *dedь*.¹⁴⁴

Slovanská příbuzenská terminologie rozlišuje dva typy pojmenování strýce: *bratr otce *stryjь* a *bratr matky *ujь*.¹⁴⁵

Стрый – strýc

Některé z etymologických výkladů sblížují slovanské **stryjь* s latinským *patruus*. Tedy že *stryjь* vychází z **ptruuio-* kde se *ptr* změnilo na *ttr* a průběhu historie se zdvojené *tt* vytratilo.¹⁴⁶ Jiný názor vyplývá z toho, že v praslovanštině bylo slovo **tryjь* odvozeno od **ptrūjos* a *s* se přidalo od *starь*, tedy starý. V tomto případě jde o starou příbuzenskou klasifikaci, kdy se *otcūv bratr* nazýval také *otcem*.¹⁴⁷

Уй (вуй) – strýc

Slovanské **ujь* se jeví jako všeslovanské, i když v některých jazycích se označuje jako zastaralé. Samohláska *u* pokračuje v indoevropské dvojhlásce **au*, proto se jako přechodí slovanského forma **ujь* jeví **auios*.¹⁴⁸

¹⁴¹ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 25.

¹⁴² МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 397.

¹⁴³ ШАНСКИИ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 137.

¹⁴⁴ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 141, s. 27.

¹⁴⁵ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 141, s. 25.

¹⁴⁶ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 141, s. 25.

¹⁴⁷ МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 584.

¹⁴⁸ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 26.

Nazýval se tak dříve *matčín bratr*, dnes už se používá pouze *дяда (strýc)*. Praslovanské *ujъ* je spojováno s latinským *avus (děd)*. Je to odvozeno z indoevropského **auos*, což mělo původně označovat *otcova otce i bratra matčiny matky*. Základ **au* podle Isačenka pochází z období matriarchátu, kdy původně označovalo velmi důležitého člena rodiny a to bratra matčiny matky.¹⁴⁹

Тѣтя – teta

Ve staroslověnštině i staré ruštině najdeme označení *тета, тетъка*. V dnešních dialektech ruštiny můžeme najít *тятъка nebo тятя*.¹⁵⁰

Již v církevní slovanštině se používalo označení *teta*. I u tohoto termínu jde o slovo dětské řeči, které je vytvořeno pomocí zdvojení souhlásek. Ovšem v tomto případě je samohláska *e* artikulována až v pozdějším věku, proto je slovo *teta* vytvořeno dospělými a dětem pouze vnuceno.¹⁵¹

Jde o všeslovanské slovo, jehož původ pochází z dětského *me me*. Původně bylo patrně slovo *teta* odkud vzniklo později i slovo *тѣтка* se sufixem *-ъка*.¹⁵² Další rekonstruovaná podoba je **tet-/tbt-* ve slovanštině *tъstь*.¹⁵³

Problematika je vztah slov **tъstь* a *тѣтя (teta)*. V polygamní společnosti termíny *sestra otce* a *matka manželky* totiž splývaly. Ovšem utvoření mužské formy ze základu ve formě ženské od **tes(s)t(j)a/tъstja* je nepravděpodobné, jelikož sémanticky by to nebylo proveditelné. Slovo *teta* je slovanského původu a v dnešní době má čtyři existující významy: *sestra matky, sestra otce, manželka matčína bratra* a *manželka otcova bratra*. Ovšem pouze ve významu *sestra matky* můžeme slovo *teta* označit jako všeslovanské.¹⁵⁴

Termín *teta* ve významu *sestra matky* musel vzniknout až v monogamii, jelikož v polygamii by byla *teta* označována jako *matka*. Ze všech těchto rekonstrukcí vyplývá, že souvislosti etymologie slov *teta* a **tъstь* nejsou relevantní. Jelikož termín *teta* je všeslovanské slovo, tak vzniklo nejspíše až ve vývoji u samostatných Slovanů.¹⁵⁵

¹⁴⁹ МАСНЕК, В. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 668.

¹⁵⁰ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 27.

¹⁵¹ МАСНЕК, В. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 642.

¹⁵² ШАНСКИИ, Н. М. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 442.

¹⁵³ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 47.

¹⁵⁴ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 51.

¹⁵⁵ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 52.

Деверь, шурин – švagr

Деверь – bratr manžela

Všeslovanské slovo *deverь*, které se nejvíce zachovalo ve východoslovanských a jihoslovanských jazycích. Vzniklo původně z praslovanského základu *dēver.¹⁵⁶

Шурин – bratr manželky

Ve slovanských jazycích najdeme označení *surь* a později ve staré ruštině již *шуринь*.¹⁵⁷

Machek přistupuje na etymologii z německého slova *Schwager*, které je podobné termínu *svekr*. Přejaté pojmenování *švagr* vytlačilo původní přesné příbuzenské názvy jako *dēver* a *šur*.¹⁵⁸

Opačný vztah tedy termín pro *bratra manželky* a *sestřina manžela* je zajímavý tím, že zcela jistě nemůže určit existenci těchto termínů v období polygamie. *Bratr manželky* se ve slovanských jazycích označoval církevněslovanským slovem *šurь*, v ruském jazyce jako *шурин* (*švagr*).¹⁵⁹

Trubačev zastává názor, že slovo vychází ze **sjour-*, propojeného se základem, který se nachází v šití ve smyslu frazeologickém – spojení sňatkem. Podle názoru Šaura slovo nevzniklo v prajazyce, ale při tvorbě monogamním vztahů tedy až u Slovanů. Je možnost, že původní termín zcela vymizel a nahradil ho jiný novotvar.¹⁶⁰

Dále připojuje tvrzení, že české sloveso *šourat se* má spojitost s ruským *шуркать* (*šurkat'*) Slova jsou si graficky i významově podobná, např. význam jako *klouzat*, *šmatlat*, *nejít rovně*. To by odkazovalo na to, že jde o všeslovanské *šur-* s významem šikmý nebo pobočný. *Manželčin bratr* je v monogamní patriarchální rodině příbuzným v boční linii, což by se dalo pokládat za vysvětlení.¹⁶¹

Золовка, свояченица – švagrová

Золовка – sestra manžela

V současnosti se slovo nevyskytuje ve všech slovanských jazycích, v západoslovanských je úplně zapomenuto. Ve staroslověněštině najdeme termín *зълъва*, později v ruském jazyce *золовка*.¹⁶² Šanskij ve své knize uvádí, že *золовка* (*švagrová*) je původně ruské slovo utvořené od slova *зълъва* pomocí sufixu *-ька*.¹⁶³

¹⁵⁶ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 42.

¹⁵⁷ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 156, s. 44.

¹⁵⁸ МАЧЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 631.

¹⁵⁹ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 63.

¹⁶⁰ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 64.

¹⁶¹ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 65.

¹⁶² Tamtéž, poznámka pod čarou č. 156, s. 43.

¹⁶³ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 145.

Свояченица – sestra manželky

Ve slovanských jazycích bychom našli označení **svьstь*, ve staré ruštině *свесть*. V současnosti se využívá termín *свояченица (švagrová)*.¹⁶⁴

Пасынок – nevlastní syn

V církevní slovanštině bychom našli termín *пасторѣкъ*.¹⁶⁵

V současné ruštině se nejvíce vyskytuje termín *пасынок*. Slovo je slovanského původu, vzniklo pomocí předpony *на* a kořene *сын*.¹⁶⁶

Неродная дочь – nevlastní dcera

V církevní slovanštině se původně objevoval jen ženský rod *пасторѣка*.¹⁶⁷

Přechýlený tvar *пасторѣка* je z pohledu etymologie neurčitý. Nejblíže se přiklání k výkladu slovo *па-дѣкти*, ale rekonstrukce až do dnešní podoby nelze provést.¹⁶⁸

Падчерица – nevlastní dcera

Jedná se o přejeté slovo ze staroslověnského jazyka, kde bylo slovo *падъштерица*, které je odvozeno ze slova *дъштере – дочь (dcera)*.¹⁶⁹

Вдова – vdova

Již ve staroslověštině můžeme najít slovo *вдова*, které má indoevropský původ.¹⁷⁰ Slovo *вдова* bezprostředně pochází z formy **videua*. Starší forma **uidheua* označovala svobodnou ženu. V matriarchálním období nebylo zapotřebí takového termínu, jelikož po smrti manžela, respektive jednoho z manželů, si žena vzala za muže bratra svého zesnulého manžela.¹⁷¹

Jedná se o všeslovanské slovo indoevropského charakteru. Původní význam slova byl manželka, která něco postrádá.¹⁷²

Slovanské slovo *вдова*, jak známe dnes má význam „žena, které zemřel manžel“. Původ ukazuje na prajazykový základ **widhewo-*. V polygamním období se tento termín nemohl

¹⁶⁴ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 162, s. 44.

¹⁶⁵ МАШЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 437.

¹⁶⁶ ФАСМЕР, М. Этимологический словарь русского языка [online]. Москва, 1987 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: http://www.slovorod.ru/etym-vasmer/_pdf/vasmer-etymologic-dict3.pdf, s. 216.

¹⁶⁷ МАШЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 112.

¹⁶⁸ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 73.

¹⁶⁹ Школьный этимологический словарь русского языка: падчерица [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-207-1.htm#zag-3442>

¹⁷⁰ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 162, s. 35.

¹⁷¹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 162, s. 36.

¹⁷² ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 71.

vyskytovat, pokud zemřel jeden z manželů, ženě zůstali ti další. Termín odkazuje na vznik v patriarchálním období, mnoho badatelů soudí, že slovo vzniklo ve fázi těsně před zánikem prajazyka.¹⁷³

Вдовец – vdovec

Slovo vdovec bylo vytvořeno o hodně později, jelikož v pravěku bylo pouze slovo vdovství, které označovalo nuzný život s požehnáním sourozenců nebo bez něj, nebo také otroctví u nepřátel.¹⁷⁴

Пříbuzenské názvy před svatbou

Жених – ženich

Ve staroslověnině a staré ruštině se používalo označení *женихъ*. Slovanské slovo *zeni-xъ* je utvořeno pomocí přidání slovanského sufixu *-xъ* ke slovesnému základu *zeni-ti*.¹⁷⁵

Staroslovanské slovo bylo *ženichъ*. Původně se můžete jednat o **moldo-ženъnikъ*, což je odvozenina ze složeného slova **moldo-ženъ*, tedy ten, co má mladou ženu. Odstraněním první části slova byl dlouhý název zkracován a konec byl pozměňován. Proto můžeme vidět *mladoženich* a jinde pouze *ženich*. Ch na konci znázorňuje familiární příponu.¹⁷⁶

Jde o všeslovanské slovo, které je odvozeno od slova *женити* pomocí sufixu *-xъ*, které představuje prefixální tvoření od *слух – послушный* (poslušný).¹⁷⁷

Невеста – nevěsta

Slovo všeslovanské původu, které se vyskytuje ve všech slovanských jazycích, ve staroslověnině *невѣста*, ve slovanštině **něvesta*.¹⁷⁸

Existuje několik etymologických teorií o původu slova, první z nich říká, že slovo pochází z kořene *ved-* tedy vést, druhá teorie se přiklání k původů *ne-vesta* neznámá.¹⁷⁹

Jde o všeslovanské slovo, které neoznačovalo ženu v den svatby, ale nedávno vdanou ženu. Jde o spojení slov *nevě vьsta*, což znamenalo nově vdaná. Existují i jiné výklady tohoto slova, ovšem ty nejsou přijímány. Například, že slovo *nevěsta* znamená *neznámá*, jelikož je při obřadu zahalena závojem, a to proti zlým duchům.¹⁸⁰

¹⁷³ ŠAUR, V. Etymologie slovanských příbuzenských termínů. Praha, 1975, s. 69.

¹⁷⁴ МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 680.

¹⁷⁵ ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 30.

¹⁷⁶ МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 725.

¹⁷⁷ ШАНСКИИ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 145.

¹⁷⁸ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 175, s. 28.

¹⁷⁹ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 178, s. 29.

¹⁸⁰ МАСНЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 398.

Původ slova můžeme vykládat různými způsoby. První způsob může být pomocí prefixu *ne-* od slova *знакомая* prostřednictvím odvození sufixu *m-* od slova *знать*. V tomto případě by termín nevěsta označoval nějakou neznámou ženu. Druhý způsob utvoření tohoto slova, jakožto složenina slov *neva věsta* – novomanželka. Kde *neva* má stejný kořen, jako slovo *новый*, a *věsta* je odvozeninou od slovo **vedti* – vést.¹⁸¹

Обecné termíny - muž a žena

Мужчина – muž

Ve slovanských jazycích bychom našli termín *moзь*. Co se týká etymologie tohoto slova, ve starých jazycích se tak obecně označoval nějaký člověk. V indoevropském jazyce *manu-* < **man-* znamenalo myslet, čímž se člověk odlišoval od zvířete.¹⁸²

Pozdější označení (*муж, супруг*) muže jakožto manžela se stává jasným, když se podíváme na termíny, které tento příbuzenských vztah označují v jiných jazycích: ve staroslověněštině *малъжена, малъженьца*, v češtině manžel *супруг*.¹⁸³

Původně ruské slovo vytvořeno pomocí sufixu *-ина* od adjektiva *мужской* analogií slova *женщина*.¹⁸⁴

Женщина – žena

Slovanské *žena* vychází ze staré formy **gena*, bezesporu se jedná o staré indoevropské slovo.¹⁸⁵ V církevní slovanštině se objevovalo slovo *ženima*, které znamenalo souložnice.¹⁸⁶

Jde o původně ruské slovo, které se objevilo v písemné podobě od 16. století. Slovo je utvořeno pomocí sufixu *-ина* od slova *женска*, které označuje deverbální adjektivum ve smyslu *женщина*, jakožto ženské pohlaví. Slovo *женщина* je známo v dialektech a v některých jiných slovanských jazycích.¹⁸⁷

---

¹⁸¹ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 287.

¹⁸² ТРУБАЧЕВ, О. Н. История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959, s. 30.

¹⁸³ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 182, s. 33.

¹⁸⁴ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 275.

¹⁸⁵ Tamtéž, poznámka pod čarou č. 182, s. 33.

¹⁸⁶ МАШЕК, V. Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Academia, 1968, s. 725.

¹⁸⁷ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 145.

Shrnutí

Z etymologické analýzy 38 příbuzenských termínů jsem zjistila, že téměř všechna slova jsou všeslovanského původu. Co se týče pokrevních příbuzných, jsou rozpory u slova *бабушка*, mělo by se jednat o všeslovanské slovo. Šanskij ovšem ve svém etymologickém slovníku pracuje taktéž s termínem *бабушка* a tvrdí, že jde o původně ruské slovo, které je utvořeno od substantiva *баба* pomocí deminutivního sufixu *-ушка*. Dále se jedná o slovo *племянник*, které je staroruského původu, vzniklo suffixací od slova *племя*.

U nepokrevních příznych se také najdou jisté rozpory. Slovo *мужчина* má podle Trubačeva a Machka všeslovanský původ. Šanskij se přiklání k názoru, že slovo vzniklo až ve staré ruštině. Dále se jedná o příbuzenské termíny označující švagrovou tedy *золовка* a *свояченица*. Šanskij ve své knize uvádí, že *золовка* je původně ruské slovo utvořené od slova *зълъва* pomocí sufixu *-ька*. Ve slovanštině se používalo označení **svьstь*, ve staré ruštině *свєстѣ*. V současnosti se využívá termín *свояченица*. Poslední rozdíl najdeme u slova *женщина*, Trubačev s Machkem se opět shodují v názoru, že se jedná o všeslovanské slovo, naopak Šanskij tvrdí, že jde až o ruské slovo. V písemné podobě se uvádí od 16. století. Slovo je utvořeno pomocí sufixu *-ина* od slova *женска*, které označuje deverbální adjektivum ve smyslu *женщина*.

Původ názvů příbuzných

Ruská slovní zásoba

Podle etymologických slovníků, které jsem využívala při analýze, jsem příbuzenské termíny rozdělila do pěti skupin. Slovní zásoba příbuzenské terminologie odráží fáze lingvistického vývoje. Slova jsou tedy rozdělena následovně:

Slova indoevropská: *брат*

Slova všeslovanského s indoevropským charakterem: *мать, жена, дочь, сноха, вдова*

Slova všeslovanská: *отец, тесть, тёща, свекор, свекровь, муж, сын, зять, внук, дед, бабушка, сестра, невеста, жених, тётя, деверь, неродная дочь, стрый, уй, пасынок*

Slova staroruská: *невестка, племянник, племянница, шурин*

Slova původně ruská: *ребёнок, дядя, золовка, свояченица, женщина, мужчина*

Slova přejatá ze slovanských jazyků

Zvláštní roli ve formování ruské slovní zásoby, obecně v historii ruského spisovného jazyka, hrál staroslověnský jazyk. Staroslověnský jazyk vznikl jako jazyk překladů z řečtiny. Do staroslověnštiny přeložili mnoho textů věrozvěstové Cyril a Metoděj. Staroslověnský jazyk byl rozšířen nejprve mezi západními Slovany, poté mezi jižními a po přijetí křesťanství v Rusku v

roce 988 i na Kyjevské Rusi. Staroslověnský jazyk je nejstarší slovanský spisovný jazyk, který se v Rusku po přijetí křesťanství rozšířil.¹⁸⁸

Slova přejatá ze staroslověnštiny: *надчерица*

Z toho následně vyplývá, že všechny příbuzenské názvy, kromě *надчерица* (*nevlastní dcera*) mají původ ve slovanských jazycích, které patří do indoevropské jazykové rodiny.

5.4 PŘÍBUZENSKÉ VZTAHY

Близнец – dvojče

Častěji najdeme tvar *близнецы*. Slovo bylo převzaté ze staroslověnského jazyka. Ve staroslověnštině bylo slovo *близнецъ* utvořeno prostřednictvím sufixu *-ьць* od adjektiva *близныи*, které znamenalo blízký.¹⁸⁹

Супруги – manželé

Slovo bylo přejaté ze staroslověnštiny, které bylo utvořeno pomocí prefixu *-ъ* ze slova *съпрѣжити* s významem spojit či zapojit.¹⁹⁰

Родители – rodiče

Původně staroruské slovo, které ve staroslověnštině označovalo *matku* a *otce*. Množné číslo *родители* je považováno za počáteční formu, jelikož tak slovo označovalo i předky.¹⁹¹

Až ve fázi vyspělého vývoje se vytvořil termín označující dvojici rodičů. V dílčích slovanských jazycích můžeme vidět různé stimuly tohoto pojmenování:

- nejvíce rozšířeným způsobem pojmenování je tvoření od slova *rodit*, tvoření je podobné italskému slovu *genitori* anebo západoevropskému slovu *parentes*. V některých jazycích by mělo jít o kalky z latinského nebo západoevropských jazyků. Tvrzení podporuje fakt, že slovo se vyskytuje ve spisovném jazyce daných jazyků. V češtině *rodiče*, ve slovenštině *rodičia*, v polštině *rodzice* a ruštině *родители*.
- Dalším způsobem pojmenování je tvoření pomocí plurálu od termínu *otec*, archaicky v ruštině *отцы*, dnes užívané v ukrajinštině *bat'ky* nebo česky *otcové*. Hojně rozšířený způsob je tvoření komparativu od adjektiva *starý*.¹⁹²

¹⁸⁸ Роль старославянского языка в становлении русского литературного языка [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://studfile.net/preview/2376948/page:2/>

¹⁸⁹ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 49.

¹⁹⁰ ŠANSKIJ, N. M. *Kratkij etimologičeskij slovar' russkogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971, s. 432.

¹⁹¹ Происхождение слова родители [online]. 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://lexicography.online/etymology/p/родители>

¹⁹² ŠAUR, V. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha, 1975, s. 24-25.

Označení rodičů

V práci Františka Kopečného můžeme vidět názor, že ve všech slovanských jazycích se právě slovo *máma* řekne stejně. Naopak slovo *táta* má konkurenci v ruském *nana*. Podle všeho jsou tato lalická slova (žvatlavá slova) tvořena základními slabikami *ma*, *ta*, *ba*, *da*, *pa*, které jsou pro dítě nejněsnadněji vyslovitelná. Samohlásku *a* můžeme zaměnit i za jinou. Ve výsledku dochází k tomu, že z těchto primitivních slabik vznikají neutrální slova s určitým významem. V různých jazycích mohou mít různé významy, i přes fakt, že znějí tato slova stejně nebo podobně.¹⁹³

Stejně jako v případě názvů příbuzných i příbuzenské vztahy mají určitý původ. Zde jsou pouze dvě skupiny slovní zásoby. Jedná se o slova staroruská nebo přejatá ze staroslověnštiny.

Ruská slovní zásoba

Slova staroruská: *родители*

Slova přejatá ze slovanských jazyků

Slova přejatá ze staroslověnštiny: *близнец, супруги*

---

¹⁹³ KOPEČNÝ, F. Je význam slovo máma, bába, táta apod. přirozeně dán? SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERZITY [online]. 1982 [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101804/A_Linguistica_30-1982-1_6.pdf?sequence=1

6 FREKVENCE NÁZVŮ PŘÍBUZNÝCH V RUŠTINĚ

V korpusové lingvistice je frekvence definována jako *počet výskytů jevu, četnost formy nebo jevu v korpusu*.

Frekvenci můžeme uvést v absolutních hodnotách, kde se v korpusu o obsahu 100 milionů vyskytuje hodnota 17 701krát. Relativní hodnota se vyskytuje na milion slov 145krát.

Absolutní frekvence je jednoduchý počet výskytu jevů v korpusu. Aby se takové jevy podařilo zhodnotit, potřebují upřesnění, a to ve formě celkové velikosti korpusu anebo pomocí srovnání frekvence jiného jevu. Relativní frekvence je absolutní frekvence, která se poměruje s celým korpusem, pomocí ní je četnost jevu ukázaná sama o sobě a poskytuje porovnání jevů i s korpusy nebo texty rozdílné velikosti.¹⁹⁴

Frekvence je statistický termín sloužící k určení nejčastěji používaných slov.¹⁹⁵

Jedná se o seznam nejčastějších slov jakéhokoli jazyka, závisícího na materiálu, na kterém byla tato frekvence sčítána. V mém případě jsem používala Национальный корпус русского языка (Národní korpus ruského jazyka).¹⁹⁶

V následující tabulce uvádím názvy příbuzných, které jsem zkoumala společně s počtem výskytů v korpusu, přičemž celkový počet slov v korpusu je 288 727 494.

---

¹⁹⁴ CVRČEK, V. Frekvence [online]. 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:frekvence>

¹⁹⁵ Частотность [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/370211>

¹⁹⁶ Списки частотных слов русского языка [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/269629>

	Нázvy пříbuzných	Вýскыт		Нázvy пříбuzných	Вýскыт
1.	отец	76 002	21.	внук	2 357
2.	мать	63 970	22.	зять	1 826
3.	женщина	47 878	23.	внучка	1 459
4.	жена	43 819	24.	племянница	1 348
5.	сын	41 324	25.	ребёнок	1 223
6.	брат	36 034	26.	свекровь	1 199
7.	муж	28 239	27.	тесть	1 030
8.	дочь	27 238	28.	невестка	906
9.	дядя	23 996	29.	тётя	732
10.	папа	22 860	30.	вдовец	397
11.	бабушка	18 296	31.	шурин	311
12.	мужчина	16 038	32.	падчерица	282
13.	сестра	15 994	33.	сноха	268
14.	дед	14 771	34.	свояченица	198
15.	баба	10 746	35.	пасынок	178
16.	дедушка	8 211	36.	деверь	101
17.	невеста	4 658	37.	золовка	73
18.	Жених	4 461	38.	тёща	62
19.	Вдова	3 896	39.	свёкор	11
20.	племянник	2 876	40.	неродная дочь	4

Tabulka č. 1: Frekvence názvů příbuzných¹⁹⁷

Shrnutí

Jak je vidět ve výše zmíněné tabulce, nejvíce výskytů má termín *отец* a na dalším místě je termín *мать*. Naopak nejméně výskytů jsem zaznamenala u termínu *неродная дочь*.

Dalším cílem práce bude zjistit, které příbuzenské termíny se používají více či méně, popřípadě, jestli se jedná o *архаизм* (archaismus) neboli *устаревшее слово* (slovo zastaralé). Archaismus je označení pro zastaralý jazykový prvek, který je nahrazen moderním slovem.¹⁹⁸ Jedná se o slova, která se vytratila z aktivní slovní zásoby. Na původní lexikální význam takových slov se často zapomíná. V dnešní době je lze nalézt ve fikci, příslovích nebo pořekadlech.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Национальный корпус русского языка [online]. 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <http://www.ruscorpora.ru/new/search-main.html>

¹⁹⁸ ЖЕРЕБИЛЮ, Т. В. *Словарь лингвистических терминов* [online]. ООО «Пилигрим», 2010 [cit. 2020-05-02]. ISBN 978-5-98993-133-0, s. 41.

¹⁹⁹ *Что такое устаревшие слова?* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://wordsonline.ru/lexis/obsolete.html>

Slova zastaralá

Неродная дочь (*nevlastní dcera*) – pro výklad daného termínu použijeme slovo mužského rodu *родной* (*vlastní, pokrevní*), které se dnes běžně používá. Kdežto slovo *родный* je zastaralé.²⁰⁰

Папа (*tatínek*) – hovorový termín *nána* je utvořen pomocí dětské řeči. Naopak termín *naná* je zastaralý a nesklonný termín.²⁰¹

V obou případech jde o lexiko-fonetické archaismy, přesněji o změnu místa přízvuku.

Nejvíce frekventovaná polysémantická slova

Отец (*otec*) – slovo se používá nejen k označení otce dětí, ale v religiózním a duchovním smyslu. Odvozené slovo např. *отечество* (*vlast, domovina*).²⁰²

Мать (*matka*) – slovo se používá nejen k označení matky dětí, ale také ve smyslu v religiózním smyslu, jako matka představená. Odvozená slovo *матушка* (*matička*), což je hovorové a zastaralé slovo. Slovo se používá i k označení zvířat ženského pohlaví.²⁰³

Сестра (*sestra*) – každá z dcer ve vztahu k jiným dětem svých rodičů. Může se jednat o ženy, které spojily společné zájmy. Dále se může jednat o zdravotní sestru nebo sestru náboženské skupiny.²⁰⁴

Брат (*bratr*) – každý ze synů ve vztahu k jiným dětem svých rodičů. Stejně jako v případě sestry se může jednat o skupinu mužů se společnými koníčky. Familiárně se tak může označit jakýkoliv člověk mužského pohlaví. *Брат* (*bratr*) se také používá k označení člena náboženské skupiny.²⁰⁵

Nejméně frekventovaná slova

I přes fakt, že frekvence některých příbuzenských termínů v korpuse (méně než 1000 výskytů) je opravdu nízká, slova nejsou zastaralá. Dané termíny: *невестка, тётя, вдовец, шурин, падчерица, сноха, свояченица, пасынок, деверь, золовка, тёща, свёкор* a *неродная дочь* jsou v ruském jazyce běžně používány.

---

²⁰⁰ Родный [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z:

<http://gramota.ru/slovari/dic/?lop=x&bts=x&ro=x&zar=x&ag=x&ab=x&sin=x&lv=x&az=x&pe=x&word=%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D0%B9+>

²⁰¹ Tamtéž, viz. *nana*

²⁰² Толковый словарь живого великорусского языка: отец [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://librebook.me/tolkovyi_slovar_jivogo_velikorusskogo_jazyka/vol1/15?mtr=

²⁰³ Tamtéž, viz. *мать*

²⁰⁴ Сестра [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z:

<http://gramota.ru/slovari/dic/?word=%D1%81%D0%B5%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0&all=x>

²⁰⁵ Брат [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z:

<http://gramota.ru/slovari/dic/?lop=x&bts=x&ro=x&zar=x&ag=x&ab=x&sin=x&lv=x&az=x&pe=x&word=%D0%B1%D1%80%D0%B0%D1%82>

ZÁVĚR

Tématem diplomové práce bylo popsat názvy příbuzných a příbuzenských vztahů, přesněji jejich původ a frekvenci. Na začátku práce je krátká pasáž o tom, jaký přínos a význam má pro naši společnost studium příbuzenství. Je zde zmíněn i zakladatel teorie příbuzenství, a to americký antropolog L. H. Morgana.

Příbuzenská terminologie je ve světě známá již z praindoevropského jazyka. Můžeme předpokládat, že předkové nejen Slovanů žili asi v 1. tisíciletí př. n. l. monogamně, předtím se dají předpokládat polygamní vztahy. Příbuzenství říká lidem po celém světě, jaký vztah je spojuje s dalšími lidmi. Každý člověk je od narození přiřazen do určité skupiny, která jej ovlivňuje po celý život. I přes univerzální pojem příbuzenské vztahy, jsou vztahy napříč kulturami velice různorodé. Na to odkazuje i podkapitola věnována právě příbuzenským systémům, které jsou v diplomové práci popsány.

Celkově můžeme příbuzné rozdělit na tzv. pokrevní a nepokrevní příbuzné. Nejen k těmto pojmům odkazuje kapitola nazvaná rodina. Rodina je podmíněna určitými sociokulturními znaky. V případě rodiny se může jednat o skupinu společně žijících lidí, bez toho aniž by všichni byli příbuzní. Za minimální jednotku příbuzenství můžeme považovat základní rodinu (nukleární rodinu).

Poslední kapitola teoretické části byla věnována názvům příbuzných v ruštině. Ty jsou rozděleny právě na *pokrevní* a *nepokrevní příbuzné*, u kterých byl dále prováděn etymologický rozbor. V příbuzenském systému je přiřazeno každému jedinci označení, kterým se vyjadřuje vztah k příslušníkům dané společnosti.

Praktická část obsahuje hlavně etymologii názvů příbuzných, ale i pojmu *фамилия* (*příjmení, rodina*) a *семья* (*rodina*) a rozdílů mezi těmito pojmy. Slovo *фамилия* bylo vypůjčeno z polského jazyka, kde slovo *familia* označovalo rodinu nebo rod. Slovo *семья* (*rodina*) pochází ze slova *семя* (*semeno, zárodek*). To znamená, že rodina je doslova vzrostlé semínko. Slovo *семя* je tedy základem rodiny a tvoří začátek lidské existence.

Etymologie názvů příbuzných byla rozdělena podle tzv. stupně příbuzenství. První stupeň příbuzenství zahrnuje *otce* a *matku* jakožto manželský pár, a jejich děti. Ve druhé stupni se nachází *dědeček* s *babičkou*, *bratr* a *sestra* a v neposlední řadě *synovec* s *neteří*. Do příbuzenského stupně lze zařadit i *nevlastního otce* a *nevlastní matku*, i když nejsou pokrevní příbuzní. Cílem u těchto

termínu, bylo zjistit, jestli se jedná o slova ruského původu nebo o slova vypůjčená, ať už se slovanského nebo neslovanského jazyka.

Díky etymologii bylo zjištěno, že veškeré příbuzenské názvy z 38 zkoumaných, z pokrevního či nepokrevního příbuzenství jsou všeslovanského původu. Mezi termíny se objevují slova indoevropská, všeslovanská, stará ruská i původně ruská. Našla se zde jedna výjimka. Jediný příbuzenský termín vypůjčený ze staroslověnského jazyka je slovo *надчерица* (nevlastní dcera).

Dalším cílem práce bylo zjistit frekvenci daných termínů příbuzenských názvů. Pro zjištění frekvence byla hlavním zdrojem ruská webová stránka Национальный корпус русского языка (Národní korpus ruského jazyka). Na základě počtu výskytu jevů v korpusu, kde celkový počet slov je 288 727 494, bylo zjištěno, že nejvyšší výskyt má termín *отец* – otec (76 002) a naopak nejmenší *неродная дочь* – nevlastní dcera (4). Zároveň se termín *родный* považuje za zastaralé slovo, které se v dnešní době vyskytuje výjimečně.

V předložené diplomové práci byly použity zdroje českých i zahraničních autorů, hlavně těch ruských. Hlavním zdrojem byly knihy, ale i slovníky spojené právě s příbuzenstvím a etymologií. Celková práce by mohla být přínosná nejen z hlediska lingvistického, ale i například pro studenty antropologie příbuzenství.

РЕЗЮМЕ

Главной темой настоящей дипломной работы является наименование родственников и родственных связей у русских: происхождение и частотность. Изучением родства занимаются антропологи по всему миру. Некоторые из них являются профессорами в нашем Университете Палацкого, например, доктор М. Соукуп, чью книгу я также использовала.

Целью данной работы является этимологический анализ наименований родственников и родственных связей и частотность появления. Цель также состоит в том выяснить, являются ли термины родства русского или иностранного происхождения.

Представленная дипломная работа состоит из вступления, шести основных глав и заключения. В первой главе под названием «Наименования родственников и их изучение в российской науке» определяется важность изучения, которое играет важную роль в нашем обществе. Родство формирует основу для всех социальных отношений. Принадлежность к определенной социальной группе считается самой высокой социальной ценностью, которая широко признаётся. Основоположителем теории системы терминов кровного родства является американский антрополог Л. Г. Морган. Важной книгой для моей магистерской работы была *История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя* от известного лингвиста О. Л. Трубочёва. Очень обширное описание терминов родства и их этимологии содержатся в книге В. Шаура *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*.

В следующей главе даётся описание семейных отношений праславян. Терминология родства уже известна из праиндоевропейского языка. Предки славян, германцев или даже других народов примерно в первом тысячелетии до н. э. жили моногамно, до этого времени полигамные отношения были обычными. У этих предков не существовало письмо, поэтому мы не можем найти информацию в религиозных текстах. Семейные отношения исследовали, например, Морган и Энгельс. Из их работ вытекает несколько тезисов: типы семейных отношений имеют одинаковое развитие у всех народов и это развитие будет проходить через те же самые этапы. Семейная жизнь началась с так называемой семьи кровных родственников, где существовала возможность неограниченной полигамии. Брак братьев и сестер был нормальным. Семейные отношения также связаны с понятием личного имущества. С этим также связана концепция возникновения ремесленных изделий. Необходимость защитить своё имущество постепенно привела к патриархальной

моногамии. Только в моногамный период должен был появиться термин *вдова*, так как этот термин не мог возникнуть в полигамный период. Когда один из её мужей умер, у жены остались другие. Первая степень развития семьи предполагает такие термины родственников, как *тесть*, *шурин* или *зять*, поскольку у детей одной матери могли быть разные отцы.

Третья глава называется «Классификация родственных отношений». Родство во всем мире говорит, как люди относятся к другим людям. Родство показывает им, как себя вести и какое поведение они могут ожидать от других. Каждый человек от с рождения является важным членом семьи. Этот человек входит в обширную сеть семейных отношений. Несмотря на универсальное определение понятия родственные отношения, отношения людей в семье в различных культурах очень разнообразны. Проще говоря, весь вопрос культурной антропологии можно сузить до четырех основных вопросов: На ком человек может жениться?, На скольких людях может человек жениться?, Где они будут жить после брака? и Как обращаться к своим родственникам?

Родственников можно разделить на две основные категории. К первой категории относятся кровные родственники, у которых есть один общий предок, мужчина или женщина. Вторая основная категория родства - это некровные родственники. Такие люди стали родственниками после вступления в брак. Некровными родственниками считаются не только муж и жена. Ими становятся, например, *свекровь*, *зять*, *невестка*, *тётя* или *дядя*.

Слово, обозначающее понятие, обычно и часто употребляемое – семья. Это может быть группа людей, живущих вместе, без кровной связи друг с другом. Самый основной вариант семьи - это отношения, которые составляют моногамная супружеская пара и их дети. Минимальной единицей такого родства мы можем считать основную семью, которую можно обозначить также термином нуклеарная семья. Каждый человек с момента своего рождения оказывается важным членом семьи и включен в обширную сеть семейных отношений. Человек может быть сыном, внуком, племянником или братом. Однако эта сеть не остается неизменной а она меняется с каждым новым событием: рождением, браком или смертью.

Семья обусловлена определенными социокультурными особенностями. Например, совместное проживание, коллективное производство и потребление совместно

приобретенных физических товаров. Другими, не менее важными, чертами семьи является продолжение рода и воспитание детей.

Существует много иностранных эквивалентов термина семья. В глобальном масштабе было установлено, что существует около 5000 языков. Здесь мы можем отметить индоевропейские славянские языки и их эквиваленты термина семья. Сербский язык *familija*, чешский язык *rodina*, словацкий язык *rodina*, словенский язык *rodina*, польский язык *rodzina* и болгарский язык *семейство*.

Существует мнение, что слово *семья* происходит от сочетания имени числительного *семь* и личного местоимения *я*. На самом деле слово *семья* происходит от слова *семя*. Это означает, что *семья* буквально выросла из семян. Таким образом, слово *семя* является основой *семьи* и формирует начало человеческого существования. Слово *фамилия* заимствовано из польского языка, где слово *familia* обозначало семью или пол. Слово проникло в русский язык во времена Петра Великого.

Мы также можем встретиться с несколькими типами семей в зависимости от их состава. Первый тип – это нуклеарная семья, о которой уже упоминалось выше. Расширенная семья это форма домашнего хозяйства, в котором более широкая семья живет вместе. Например, родители с детьми и бабушки и дедушки. Неполная семья включает в себя различные типы семей: один из родителей отсутствует, разведенная пара, мать-одиночка, вдовство. Городская семья – это семья, принадлежащая патриархальному типу, отец имеет высший авторитет. Сводная семья – это, тип семьи, в которой хотя бы у одного партнера есть ребенок или дети от предыдущих отношений. Семья первичная - это основная семья, в которой растёт человек. Семья вторичная - это семья, которую человек создает во взрослой жизни. Обычно этот тип семьи проявляется путём вступления в брак, в котором рождаются дети.

Можно обозначить значительный период истории семьи. Семья также возникла как необходимость сохранения имущества для потомков. В нашей культуре семья воспринималась как моногамный союз мужчины и женщины с христианской точки зрения. В начале существовал матриархат. В доисторические времена люди жили в группах, где их число составляло примерно 30-50 членов. Для сохранения группы было важно размножение. Семейные отношения были неорганизованными, и преобладал промискуитет.

В каменном веке начали формироваться семьи, т. е. группы людей кровных родственников. Начинает существовать первичная форма брака – а именно групповой брак. Многие статуэтки и картины относятся к этому периоду и свидетельствуют о главенствующем положении женщин.

В период патриархата главным является изменение семейных отношений. Мужчины становились бойцами, и поэтому система стала патриархальной.

Период Просвещения означал ограничение влияния церкви после 1800 года и, вместе с этим, реформы в образовании. Семья, как основной компонент, теряет некоторые полномочия, особенно в вопросах воспитания детей. Типичная семья 18 и 19 веков моногамна с патриархальными элементами. Экономически семья была самостоятельной, потому что все члены были включены. В конце 19 века в России, в отличие от Западной Европы, сохраняется так называемая расширенная семья.

Современная индустриализация – это период рубежа 19 и 20 веков, когда производство переместилось на заводы, и жители переезжали в города. Женщины включились в трудовой процесс и в семье мужчина уже не единственный, кто зарабатывает деньги. Рождаемость детей сознательно уменьшается. В конце 20 века в Российской Федерации были наиболее распространены три типа семей: а) супружеская пара с детьми или без детей; б) один из родителей с детьми; в) супружеская пара с детьми или без детей с одним из родителей супругов и другими родственниками.

Настоящее время – это постиндустриальное общество 21 века. Работающих матерей в 21 веке становится все больше, но семья остается социальной, политической и экономической единицей. К каждому человеку постепенно возрастают социальные требования, поэтому можно наблюдать снижение семейных традиций. Последняя демографическая модернизация связана с основными изменениями в жизненном цикле человека: свобода выбора партнера для брака, планирование потомства.

Четвертая глава несёт название «Названия типов родственных на русском языке». В этой главе я остановилась только на терминах родственников, которые мы можем найти у русских. Для ясности я разделила их на так называемых кровных и некровных родственников и дала краткую дефиницию. Как упоминалось выше, кровные родственники имеют одного общего предка. Это могут быть родственники, как, например: *мать, отец, брат, сестра, дочь, сын, дед, бабушка, внук, внучка, дядя, тётя, племянник и племянница.*

Некровные родственники - это люди, которые связаны каким-то способом браком. Вообще речь идёт о *мужчине* и *женщине*, которые вступают в брак. В этом случае мы можем говорить о *супругах*. Другие некровные родственники, это: *свёкор*, *свекровь*, *тесть*, *тёща*, *деверь*, *шурин*, *золовка*, *свояченица*, *зять*, *сноха*, *жених*, *невеста*, *отчим* или *мачеха*.

Дальше я также занимаюсь этимологией слов *familia* и *семья*. На первый взгляд мы видим, что чаще всего для обозначения *семьи* используются термины, корень которых происходит от основания *familia*. Больше всего такой корень преобладает в языках Европы. Слово *familia* имеет латинское происхождение, которое означало слуги. Слово *семья* известно в восточных и южнославянских языках. Оно образовано суффиксом *-uj-* слова *сльмь*, которое можно перевести как рабочий или слуга. Слово *фамилия* заимствовано из польского языка, где оно обозначало семью или род. Слово проникло в русский язык во времена Петра Великого.

Следующий подраздел повествует о значении и происхождении слов *род*, *родня*, *родство* и *родственник*. Родство – термин, обозначающий отношения между двумя людьми, которые возникают в результате брака, биологической линии со стороны матери или отца. Это способ передачи имен, прав собственности, социального статуса или титула в группе людей или общества. В системе родства каждому человеку присваивается обозначение, посредством которого выражается отношение к членам данного общества. Наиболее развитыми являются родственные отношения первобытных народов. В нашей культуре родственная система в предыдущие годы упала. Количество разводов увеличилось, и семья больше не считается такой важной единицей. Это результат формирования безличных отношений, которые принимают функции, ранее выполняемые именно через родство. Древний словарный запас и терминология родства славянских языков принадлежат древнему общеславянскому (и ядру индоевропейского) фонду. Они показывают не только сложность и разветвленность традиционной системы родства, но и славянские способы их понимания. Кроме терминологии родства, наиболее изученной в лингвистических и этнографических терминах, особого внимания заслуживая словарный запас. Общая концепция родства и основные формы организации клана обозначаются словом *род* (*клан*) (* *rod-*), известным всем славянским языкам и этнологически связанным с семантикой роста.

Вообще родство это отношения между людьми, которые устанавливаются через общего предка или отношения, которые возникли вступлением в брак. Это группа

родственников, которые находятся в непосредственной близости от нуклеарной семьи. Родственник – тот, кто находится в родстве с кем-то другим. Слова *род*, *родня*, *родственник* и *родство* происходят от основы *rod*. Этот корень слов общеславянского характера. Во всех славянских языках слово образовано от *ordti с помощью ъ. Комбинация букв *or* или изменилась на *ro*.

Главная практическая часть дипломной работы называется Этимология наименований родственников у русских. В этой главе я занималась изучением этимологии названий родственников. Целью было объяснить, является ли слово собственно русским или заимствованным из другого языка. По хронологическим характеристикам выделены следующие группы исходных русских слов, которые связаны с происхождением: индоевропейские, общеславянские, древнерусские и русские.

Индоевропейская лексика – это слова, сохранившиеся после распада индоевропейской этнической общности. Общеславянские слова – слова, унаследованные от языка славянских племен, населявших территории Восточной и Центральной Европы и Балканы. Этот язык использовался примерно до 6-го века, когда языковое сообщество распалось в результате миграции народов. Древнерусские слова – это слова, которые появились в языке восточных славян с 8-го века (предшественники современных русских, украинцев и белорусов). Исконно русские слова – это все слова, которые появились в языке, когда формировался язык великой русской нации (с 14-го века), а затем как национальный русский язык (с 17-го века).

С течением времени лексический запас увеличился. Люди перемещались, не жили в изоляции а общались с соседними народами. В этом общении словарный запас расширился за счёт заимствованных слов.

Все заимствованные слова в языке появляются по разным причинам, мы можем разделить их на внутренние и внешние причины. Внешним стимулом для заимствования слов играет взаимное сближение двух языков. С древних времен заимствование, по-видимому, является важным ресурсом для обогащения словарного запаса. Это процесс и результат перехода слов, грамматических конструкций, морфем, фонем с одного языка на другой. Этот тип языкового контакта считается наиболее распространённым.

Существует несколько этапов заимствования слов с иностранного языка. Первый этап начался в период индоевропейского и праславянского языка. Дальнейшим

значительным этапом является формирование национального русского языка. Потом этап активного заимствования был исследован во время научно-технической революции в 20 веке. Самыми последними являются заимствованные слова, связанные с расширением средств массовой информации 80-х - 90-х годов 20-го века и начале 21-го века. Заимствованные слова для обозначения определенного предмета, используются больше, хотя они также имеют российский эквивалент.

В работе названия родственников разделены на названия кровных и некровных родственников. К терминам, обозначающим кровное родство, относятся: *отец, мать, ребенок, сын, дочь, брат и сестра*. В группу названий, определяющих кровное родство, мы также можем включить термины, у которых находятся родственники по нисходящей линии, которые могут быть *внуками и правнуками*. Терминами восходящей родственной линии являются *дедушка, бабушка*, а также *дядя и тётя*.

Для анализа ключевых терминов родства я выбрала прежде всего наименования *мать* и *отец*. В славянских языках существует несколько общих наименований для обозначения отца. Основным индоевропейским обозначением для отца было слово **patēr*, с характерным гласным *э*. Важный вопрос задают учёные при семантическом развитии слова. Латинское слово *pater* не относится к отцу как к физическому лицу, скорее оно упоминается как *parens* и *genitor*. Слово *pater* обозначало человека как главу семьи, или это могло быть связано с религиозной тематикой. Наиболее распространённое славянское слово, обозначающее отца - **otъc*, возникло из индоевропейского слова **atta*. Если термин **patēr* возник уже во времена полигамии, можно предположить, что так назывался каждый мужчина, а не только отец ребёнка. Поэтому, если слово **patēr* должно относиться к истинному отцу, то есть производителю, этот термин должен был возникнуть в этапе моногамии.

Уже в старославянском языке появляется термин *мати*. В индоевропейском языке появляется термин **mater*, форма, которая встречается во всех индоевропейских языках. Мы можем увидеть тенденцию к этимологической интерпретации, удвоение слога *ма-* в детской речи. Это первый слог, который произносит ребёнок, потому что он самый легкий для него. Поэтому удвоение приводит к появлению названия человека, ближайшего к ребёнку, *матери*.

На основании этимологических словарей и специальных работ я обнаружила, что только одно слово (*надчерица*) заимствовано из старославянского языка. Остальные 38 проанализированных терминов родства относятся к собственно русской лексике (общеславянской).

В последней главе под названием «Частотность употребления терминов родства у русских» я работала с Национальным корпусом русского языка. В корпусной лингвистике частота определяется как количество случаев явления, частота формы или явления в корпусе. Это список наиболее распространенных слов любого языка, в зависимости от материала, на котором эта частота была суммирована. Общее количество слов в корпусе составляет 288 727 494. Я обнаружила, что самую высокую частоту имеет термин отец (76 002) а, напротив, наименьшая частота термина неродная дочь (4). Целью работы также было выяснение того, какие термины используются более или менее. Если в этих терминах находятся устаревшие слова. Устаревшее слово – термин для устаревшего лингвистического элемента, который заменяется современным словом. Только одно название родственника кажется устаревшим. Это термин неродная дочь, где именно слово родной является устаревшим.

В своей работе я обнаружила, что почти все термины родства имеют славянское происхождение. Поскольку я работала с тремя различными этимологическими словарями, в некоторых терминах мнения различаются в 5 терминах. Я надеюсь, что настоящая работа будет полезна будущим студентам.

BIBLIOGRAFIE

ČESKÉ KNIHY

HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986

HAVIGER, Jiří, Jana Marie HAVIGEROVÁ a Irena LOUDOVÁ. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-429-8

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha, 2001. ISBN 80-7178-535-0

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Academia, 1968

SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-019-3

SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. (2., rozšířené vydání). Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015. Antropos (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-186-1

ŠAUR, Vladimír. *Etymologie slovanských příbuzenských termínů*. Praha: Československé, 1975

RUSKÉ KNIHY

IVANOV, V. V., T. V. ŠANSKAJA a N. M. ŠANSKIJ. *Kratkij etimologičeskij slovar' ruskogo jazyka: posobije dlja učitelja*. 2. vyd. Moskva, 1971

ONLINE ZDROJE

ČESKÉ

CVRČEK, Václav. *Frekvence* [online]. 2020 [cit. 2020-03-17]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/pojmy:frekvence>

CHLUDILOVÁ, J. *Evoluce výživy člověka* [online]. Brno, 2008 [cit. 2020-03-26]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/n3yfw/bakalarka.txt>

JUSTOŇ, Zdeněk. *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2020-03-22]. Dostupné z:

<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/P%C5%99%C3%ADbuzenstv%C3%AD>

KOPEČNÝ, František. Je význam slovo máma, bába, táta apod. přirozeně dán? *SBORNÍK PRACÍ FILOZOFICKÉ FAKULTY BRNĚNSKÉ UNIVERZITY* [online]. 1982 [cit. 2020-01-29]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/101804/A_Linguistica_30-1982-1_6.pdf?sequence=1

RUSKÉ

АНИСИНА, С. Русская народная линия: Семья: история понятия [online]. 2007 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: https://ruskline.ru/monitoring_smi/2007/10/03/sem_ia_istoriya_ponyatiya

ВАРБОТ, Ж. Ж. Лингвистический этимологический словарь [online]. [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://tapemark.narod.ru/les/596a.html>

ВИШНЕВСКИЙ, А. Г. Экология и жизнь: Эволюция российской семьи [online]. 2008 [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://elementy.ru/nauchno-populyarnaya_biblioteka/430650.

ДЬЯЧЕНКО, Ольга Анатольевна. *Заемствование слов в русском языке*. [online]. 2016 - 2019 [cit. 2019-11-27]. Dostupné z: <http://olgadyachenko.ru/slova-iskonno-russkie-zaimstvovannye-primery.html>

ДУГЕЛЬНАЯ, Т. *Когда появилось в русском языке слово «семья»?* [online]. 2012 [cit. 2020-04-20]. Dostupné z: <http://nss.in.ua/index.php?part=3052>.

ЖЕРЕБИЛО, Т. В. *Словарь лингвистических терминов* [online]. ООО «Пилигрим», 2010 [cit. 2020-04-19]. ISBN 978-5-98993-133-0. Dostupné z:

https://docviewer.yandex.ru/view/0/?page=108&*=UwjcPDhWAuYvevXGUAzHWiCPRR7InVybCI6Imh0dHA6Ly91Y2hpdGVsLXNSb3Zlc25vc3RpLnJ1L3Nsb3ZhcjZhc2Vvc3R5L1J1L2hpbm9pZnJhbWUiOnRydWUuInVpZCI6LjAiLCJ0cyI6MTU4NzQ4NjQ1XRrsZSI6LjUucGRmliwibm9pZnJhbWUiOnRydWUuInVpZCI6LjAiLCJ0cyI6MTU4NzQ4NjQ1NzQwNiwieXUiOiI4MjI3MTAxMDYxNTA1NzQ5NjE0Iiwic2VycFBhcmFtcyI6Imxhbmc9cnUmdG09MTU4NzQ4NjQ1MCZ0bGQ9cnUmbmFtZT01LnBkZiZ0ZXh0PSVEMSU4MSVEMCVCQiVEMCVCRSVEMCVCMiVEMCVCMCVEMSU4MCMVEMSU4QysIRDAIQkIIRDAIQjglRDAIQkQIRDAIQjMIRDAIQjIIRDAIQjglRDEIODEIRDEIODEIIRDAIQjglRDEIODEIRDAIQjUIRDEIODEIRDAIQkEIRDAIQjglRDEIODEURJUQxJTgyJUQwJUI1JUQxJTgwJUQwJUJDJUUQwJUI4JUQwJUJEJUQwJUI4JUQwJUI5KjVEMSU4Mi4IRDAIQjIRJUQwJUI2JUQwJUI1JU

[QxJTgwJUQwJUI1JUQwJUIxJUQwJUI4JUQwJUJCJUQwJUJFJnVybd1odHRwJTNBLy91Y2
hpdGVsLXNsb3Zlc25vc3RpLnJlL3Nsb3ZhemkvNS5wZGYmbHI9MTA3MDczJm1pbWU9cG
RmJmwxMG49cnUmc2lnbj05M2U3NzYwMGI5NjFINTIwYTJjODdkNzlhNDY0ZjQ1YSZrZ
Xlubz0wIn0%3D&lang=ru&nosw=1](http://imja.name/smolenskiefamilii/istoriya-slova-familiya.shtml)

Из истории слова фамилия [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <http://imja.name/smolenskiefamilii/istoriya-slova-familiya.shtml>

Категория родства в языке и культуре [online]. Москва: Индрик, 2009 [cit. 2020-03-02]. ISBN 978-5-91674-065-3. Dostupné z: https://inslav.ru/images/stories/pdf/2009_rodstvo.pdf

Кровное родство по прямой линии [online]. Wikimedia Foundation: Академик, 2010 [cit. 2020-01-28]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1141566>

КУЗНЕЦОВ, С. А. *Большой толковый словарь русского языка* [online]. Санкт-Петербург, 2000 [cit. 2020-03-07]. ISBN 5-7711-0015-3. Dostupné z: <http://bookre.org/reader?file=490084&pg=3>

Московский государственный университет печати: *Лексика современного русского языка с точки зрения ее происхождения* [online]. [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook107/01/part-005.htm>

Национальный корпус русского языка [online]. 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <http://www.ruscorpora.ru/new/search-main.html>

Причины иноязычных заимствований [online]. Москва [cit. 2020-04-22]. Dostupné z: <http://lingvotech.com/borrow>

Происхождение слова родители [online]. 2019 [cit. 2020-04-03]. Dostupné z: <https://lexicography.online/etymology/p/родители>

Родный [online]. [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <http://gramota.ru/slovari/dic/?lop=x&bts=x&ro=x&zar=x&ag=x&ab=x&sin=x&lv=x&az=x&pe=x&word=%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D0%B9+>

Роль старославянского языка в становлении русского литературного языка [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://studfile.net/preview/2376948/page:2/>

Списки частотных слов русского языка [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/269629>

Толковый словарь живого великорусского языка: отец [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://librebook.me/tolkovyi_slovar_jivogo_velikorusskogo_iazyka/vol1/15?mtr=

ТРУБАЧЕВ, О. Н. *История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя* [online]. Moskva: Академия наук СССР, 1959 [cit. 2020-03-10]. Dostupné z: https://royallib.com/read/trubachev_oleg/istoriya_slavyanskih_terminov_rodstva_i_nekotorih_dr_evneyshih_terminov_obschestvennogo_stroya.html#0

ФАСМЕР, М. *Этимологический словарь русского языка* [online]. Москва, 1987 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: http://www.slovorod.ru/etym-vasmer/_pdf/vasmer-etymologic-dict3.pdf

Частотность [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/370211>

Что такое устаревшие слова? [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://wordsonline.ru/lexis/obsolete.html>

ШАНСКИЙ, Н. М. а Т. А. БОБРОВА. *Школьный этимологический словарь русского языка: жена* [online]. 2004 [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/school-etymological-dictionary/fc/slovar-198.htm#zag-1227>

ANOTACE

Jméno a příjmení: Kristýna Spisarová

Název katedry: Katedra slavistiky

Název fakulty: Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Názvy příbuzných a příbuzenských vztahů v ruském jazyce: původ a frekvence

Vedoucí bakalářské práce: Prof. Alla Arkhanhelska, DrSc.

Počet literatury a zdrojů: 35

Rozsah práce: 67 s. (128 616)

Anotace práce: Tato diplomová práce pojednává o názvech příbuzných a příbuzenských vztahů v ruském jazyce jejich původu a frekvenci. Cílem práce je dát přehled o názvech příbuzných společně s jejich etymologií, a popsat, jak se názvy rozvíjely v průběhu historie. Dále je cílem zjistit, jestli se jedná o ruská slova, nebo vypůjčená z cizího jazyka, ať už ze slovanského nebo neslovanského jazyka. Praktická část se také zabývá frekvencí názvů příbuzných.

Klíčová slova: názvy příbuzných, původ, rodina, rod, příbuzní, příbuzenský systém, frekvence, etymologie

ABSTRACT

Name and surname: Kristýna Spisarová

Department: Katedra slavistiky

Faculty: Filozofická fakulta

Name of the work: The names of relatives and family relationships in russian: the origin and frequency

Head of the work: Prof. Alla Arkhanhelska, DrSc.

Number of sources: 35

Number of pages: 67 s. (128 616)

Summary: This thesis deals with the names of relatives and family relationships in russian: the origin a frequency and and how these names have developed during the history. The target of the work is an overview of the names of relatives together with their etymology. Also, the target is to find out whether they are Russian words or borrowed from a foreign language. The practical part also deals with the frequency of relatives names.

Keywords: names of relatives, origin, family, lineage, relatives, kinship system, frequency, etymology